

การศึกษาอดีตอย่างเป็นประวัติศาสตร์: บทวิเคราะห์แนวคิดทางประวัติศาสตร์ของไมเคิล โอ๊คช็อตต์¹

ตามไท ดิลกวิทย์รัตน์*

คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ประเทศไทย

Historical study of the past: An analysis of Michael Oakeshott's historical thought

*Tamthai Dilokvidhyarat**

Faculty of Liberal Arts, Thammasat University, Thailand

Article Info

Research Article

Article History:

Received 19 July 2022

Revised 3 October 2022

Accepted 7 October 2022

คำสำคัญ

ไมเคิล โอ๊คช็อตต์

ธรรมชาติขององค์ความรู้

ทางประวัติศาสตร์

รูปแบบการรับรู้

วิธีวิทยาทางประวัติศาสตร์

Keywords:

Michael Oakeshott,
nature of historical knowledge,
mode of experience,
historical methodology

* Corresponding author

E-mail address:

dilok2@yahoo.com

บทคัดย่อ

วัตถุประสงค์ของบทความวิจัยนี้ คือการศึกษาแนวคิดทางประวัติศาสตร์ของไมเคิล โอ๊คช็อตต์ โดยสังเคราะห์จากงานเขียนของเขาตั้งแต่ทศวรรษ 1930 จนถึงทศวรรษ 1980 ผลจากการศึกษาพบว่าสาระสำคัญในงานเขียนทางด้านประวัติศาสตร์ของโอ๊คช็อตต์ แบ่งออกได้เป็น 2 ประเด็น ประเด็นแรก คือ การอภิปรายถึงธรรมชาติขององค์ความรู้ทางประวัติศาสตร์ และประเด็นที่สอง คือการอภิปรายถึงขั้นตอนของการแสวงหาความรู้ทางประวัติศาสตร์ ซึ่งเริ่มตั้งแต่การมองโลกผ่านรูปแบบการรับรู้แบบประวัติศาสตร์ และการประกอบสร้างเหตุการณ์ทางประวัติศาสตร์โดยอาศัยมโนทัศน์ที่สำคัญ ได้แก่ แหล่งข้อมูล สถานการณ์ทางประวัติศาสตร์ เหตุการณ์สำคัญทางประวัติศาสตร์ และการอธิบายทางประวัติศาสตร์

Abstract

The purpose of this research article is to study Michael Oakeshott's historical thinking through synthesizing his works from the 1930's to the 1980's. The result of this study shows that Oakeshott's historical writings can be divided into two themes. The first theme is the discussion of the nature of historical knowledge. The second theme is the discussion of the stages of historical enquiry which begins from perceiving the world from mode of historical experience and constructing historical events by way of using concepts including historical sources, historical situations, historical events and historical explanations.

¹ บทความนี้เป็นส่วนหนึ่งของงานวิจัย เรื่อง การศึกษาอดีตอย่างเป็นประวัติศาสตร์: บทวิเคราะห์แนวคิดทางประวัติศาสตร์ของ ไมเคิล โอ๊คช็อตต์

1. บทนำ

ในบริบทของประเทศอังกฤษ ชื่อของไมเคิล โอ๊คช็อตต์ (Michael Oakeshott) มักเป็นที่รู้จักในฐานะนักปรัชญาการเมืองคนสำคัญของศตวรรษที่ 20 หลังการเสียชีวิตของเขาเมื่อวันที่ 18 ธันวาคม ค.ศ. 1990 หนังสือพิมพ์ *The Guardian* ยกย่องว่าเขาคือนักปรัชญาการเมืองที่มีความคิดริเริ่มที่สุดคนหนึ่งในรอบศตวรรษ หนังสือพิมพ์ *The Independence* กล่าวว่าปรัชญาการเมืองของเขาคือข้อโต้แย้งของฝ่ายอนุรักษ์นิยมที่ลุ่มลึกที่สุดในยุคปัจจุบัน ขณะที่หนังสือพิมพ์ *Daily Telegraph* ขนานนามว่า เขาคือนักปรัชญาการเมืองที่ยิ่งใหญ่ที่สุดในโลกภาษาอังกฤษนับตั้งแต่ จอห์น สจ๊วต มิลล์ (John Stuart Mill) เป็นต้นมา (Franco, 2004, p. 1)

แม้ในด้านหนึ่ง เสียงยกย่องเหล่านี้จะทำให้ชื่อของโอ๊คช็อตต์เป็นที่กล่าวถึงอย่างกว้างขวาง แต่ในอีกด้านหนึ่ง ชื่อเสียงดังกล่าวก็นำมาทำให้ผู้คนหลงลืมไปว่า นอกเหนือจากการเป็นนักปรัชญาการเมือง โอ๊คช็อตต์ยังเป็นนักคิดทางประวัติศาสตร์ที่มีคุณูปการอย่างสูงต่อการศึกษาปรัชญาประวัติศาสตร์ในโลกภาษาอังกฤษ แม้ในปัจจุบัน แนวคิดทางประวัติศาสตร์ของโอ๊คช็อตต์อาจไม่เป็นที่รู้จักมากนักเมื่อเปรียบเทียบกับแนวคิดทางปรัชญาการเมืองของเขา แต่ในช่วงที่ยังมีชีวิตอยู่ แม้แต่นักปรัชญาประวัติศาสตร์คนสำคัญอย่าง R.G. Collingwood ยังกล่าวยกย่องแนวคิดเกี่ยวกับการศึกษาประวัติศาสตร์ของโอ๊คช็อตต์ว่า เป็นแนวคิดที่ก้าวหน้าที่สุดเมื่อเปรียบเทียบกับนักคิดคนอื่น ๆ ที่อยู่ร่วมในยุคสมัยเดียวกัน (Collingwood, 1934, 1946, p. 159)

มีเหตุผลมากมายที่อธิบายได้ว่าเพราะเหตุใด แนวคิดทางประวัติศาสตร์ของโอ๊คช็อตต์จึงไม่เป็นที่รู้จักมากนักในปัจจุบัน แต่สาเหตุที่สำคัญที่สุดน่าจะเป็นเพราะโอ๊คช็อตต์ไม่เคยนำเสนอแนวคิดทางประวัติศาสตร์ของตนในรูปแบบของงานเขียนที่ผ่านการสังเคราะห์อย่างเป็นระบบ² งานเขียนทางประวัติศาสตร์ของโอ๊คช็อตต์ส่วนใหญ่อยู่ในรูปของบทความที่เขียนขึ้นในโอกาสต่าง ๆ อย่างกระจัดกระจาย ส่งผลให้แนวคิดของเขาไม่เป็นที่รู้จักในหมู่นักวิชาการรุ่นหลัง แม้ว่าข้อเสนอในทางปรัชญาประวัติศาสตร์ของเขาจะมีความโดดเด่น และงานเขียนทางประวัติศาสตร์ของเขามืออยู่เป็นจำนวนมากก็ตาม

เป้าหมายของงานวิจัยนี้ คือการศึกษาแนวคิดทางประวัติศาสตร์ของไมเคิล โอ๊คช็อตต์ที่ปรากฏในงานเขียนของเขาตั้งแต่ในช่วงทศวรรษ 1930 จนถึงช่วงทศวรรษ 1980 ทั้งนี้ เพื่อสังเคราะห์แนวคิดทางประวัติศาสตร์ของเขาให้อยู่ในรูปแบบที่ชัดเจนและเป็นระบบยิ่งขึ้นกว่างานศึกษาที่ผ่านมา

² แม้แต่ R.G. Collingwood เองก็อาจไม่เป็นที่รู้จักในฐานะนักปรัชญาประวัติศาสตร์คนสำคัญของอังกฤษ หากไม่ได้มีการรวบรวมคำบรรยายของเขาตีพิมพ์ในหนังสือเรื่อง *The idea of history* (1946) หลังจากการเสียชีวิตของเขาในปี 1943 (Collini, 2006, p. 334)

คำถามที่อาจจะเกิดขึ้นในใจของผู้อ่านก็คือ แนวคิดทางประวัติศาสตร์ของไอค์ช็อดต์มีประเด็นอะไรที่น่าสนใจ เหตุใดเราจึงควรต้องหันมาศึกษาแนวคิดทางประวัติศาสตร์ของนักปรัชญาที่ในปัจจุบันแทบจะไม่ได้ถูกอ้างถึงอีกแล้ว ในทัศนะของผู้วิจัย สาเหตุสำคัญที่เราควรจะต้องหันกลับมาให้ความสำคัญกับแนวคิดทางประวัติศาสตร์ของไอค์ช็อดต์ เนื่องจากแนวคิดทางประวัติศาสตร์ของเขาสามารถเป็นพื้นฐานในการตอบคำถามที่นักปรัชญาประวัติศาสตร์ในยุคปัจจุบันกำลังพยายามหาคำตอบ นั่นคือคำถามเกี่ยวกับญาณวิทยา (epistemology) และวิธีวิทยา (methodology) ของการศึกษาประวัติศาสตร์

หากเราย้อนกลับไปมองพัฒนาการของการศึกษา ความคิดทางประวัติศาสตร์ (historical thought) หรือ ปรัชญาประวัติศาสตร์ (philosophy of history) ในโลกวิชาการภาษาอังกฤษ เราจะพบว่าทศวรรษที่ 1950-1960 เป็นทศวรรษที่แนวคิดทางประวัติศาสตร์เป็นสาระสำคัญของการศึกษาปรัชญาประวัติศาสตร์มาตลอด นับตั้งแต่ที่ความสนใจในประเด็นเหล่านี้เริ่มแพร่กระจายจากภาคพื้นทวีปยุโรปเข้ามาสู่ประเทศอังกฤษในช่วงหลังสงครามโลกครั้งที่ 2

โดยเหตุที่การศึกษาปรัชญาประวัติศาสตร์ในโลกวิชาการภาษาอังกฤษ เริ่มก่อตัวขึ้นจากข้อโต้แย้ง (argument) ของ คาร์ล กุสตาฟ เฮมเพิล (Carl Gustav Hempel) นักปรัชญาวิทยาศาสตร์คนสำคัญของกลุ่มเบอร์ลิน (die Berliner Gruppe) ที่เสนอว่า การศึกษาประวัติศาสตร์ควรจะต้องนำไปสู่การสร้างคำอธิบาย (explanation) ที่อ้างอิงกับกฎทั่วไป (general law) หรือที่เรียกกันว่า ตัวแบบการอธิบายด้วยการนิรนัย (deductive nomological model of explanation) แบบเดียวกันกับที่นักวิทยาศาสตร์ใช้ในการอธิบายปรากฏการณ์ธรรมชาติ (Hempel, 1942, p. 35) การถกเถียงทางด้านปรัชญาประวัติศาสตร์ในช่วงทศวรรษ 1950 จนถึงทศวรรษ 1960 ในอังกฤษจึงมักจะวนเวียนอยู่กับคำถามว่า การศึกษาประวัติศาสตร์สามารถจะเป็นวัตถุวิสัย (objective) ได้มากน้อยแค่ไหน หรือการอธิบายทางประวัติศาสตร์ (historical explanation) ควรจะมีลักษณะที่เหมือนหรือแตกต่างอย่างไรจากการอธิบายในทางวิทยาศาสตร์ธรรมชาติ (Roth, 2016, pp. 1-2; Walsh, 1967, pp. 17-26)

การศึกษาปรัชญาประวัติศาสตร์ในโลกภาษาอังกฤษประสบกับความเปลี่ยนแปลงครั้งใหญ่ในช่วงทศวรรษ 1970 เมื่อกระแสความคิดแบบที่เรียกกันว่า การหันไปสู่ภาษา (linguistic turn) เริ่มก่อตัวขึ้นในวงการปรัชญาประวัติศาสตร์ โดยเฉพาะอย่างยิ่งหลังจากที่ เฮย์เดน ไวต์ (Hayden White) ตีพิมพ์หนังสือเรื่อง *Metahistory: The Historical Imagination in the 19th Century Europe* ในปี 1973 (Van, 1998, pp. 143-161) อิทธิพลจากหนังสือเล่มนี้ ทำให้มุมมองของนักปรัชญาที่มีต่อ “ประวัติศาสตร์” เปลี่ยนแปลงไป จากการมองประวัติศาสตร์ในฐานะรูปแบบการแสวงหาความรู้ (mode of enquiry) ไปสู่การมองประวัติศาสตร์ในฐานะเรื่องเล่า (narrative) เกี่ยวกับอดีตที่ถูกประกอบสร้างขึ้นจากหลักฐานที่หลงเหลืออยู่ในปัจจุบัน (Van, 1995, p. 65)

มุมมองที่เปลี่ยนแปลงไปนี้ นอกจากจะทำให้ให้นักปรัชญาประวัติศาสตร์เริ่มหมดความสนใจต่อประเด็นในเชิงญาณวิทยาของการศึกษาประวัติศาสตร์แล้ว ยังทำให้นักปรัชญาประวัติศาสตร์รุ่นใหม่จำนวนมากหันไปให้ความสนใจกับการวิเคราะห์เรื่องเล่าทางประวัติศาสตร์ (historical narrative) ในแง่มุมต่าง ๆ³ ตัวอย่างเช่น การศึกษาว่าเรื่องเล่าทางประวัติศาสตร์มีองค์ประกอบอะไรบ้าง กลวิธีในการประกอบสร้างเรื่องเล่าทางประวัติศาสตร์มีลักษณะอย่างไร และเรื่องเล่าทางประวัติศาสตร์มีอิทธิพลต่อการสร้างจินตภาพ (imagination) หรือ การนำเสนอภาพแทนความจริง (representation) เกี่ยวกับเหตุการณ์ในอดีตในลักษณะใดบ้าง (Roth, 2016, pp. 6-11)

ความสนใจของนักปรัชญาประวัติศาสตร์เริ่มหวนกลับมาสู่ประเด็นในเชิงญาณวิทยาอีกครั้งในช่วงทศวรรษ 1990 ซึ่งเป็นช่วงเวลาที่กระแส “การหันไปสู่ภาษา” ในแวดวงประวัติศาสตร์เริ่มเสื่อมคลายลง ความเสื่อม (decline) ในที่นี้ ไม่ได้หมายความว่านักปรัชญาประวัติศาสตร์รุ่นใหม่จะหันกลับไปหาแนวคิดแบบปฏิฐานนิยม (positivism) หรือประจักษ์นิยม (empiricism) ซึ่งมีอิทธิพลต่อการถกเถียงในแวดวงปรัชญาประวัติศาสตร์ในช่วงก่อนทศวรรษ 1970 แต่เป็นไปในลักษณะที่นักปรัชญาประวัติศาสตร์ส่วนใหญ่ยอมรับในข้อสรุปของกระแส “การหันไปสู่ภาษา” ที่มองว่าประวัติศาสตร์คือเรื่องเล่าที่ถูกสร้างขึ้นโดยนักประวัติศาสตร์ แต่ขณะเดียวกัน พวกเขา ก็ตั้งคำถามต่อไปว่า ในการประกอบสร้างเรื่องเล่าทางประวัติศาสตร์เหล่านั้น นักประวัติศาสตร์ใช้เครื่องมืออะไรในการแสวงหาความรู้ เครื่องมือเหล่านั้นมีความน่าเชื่อถือมากน้อยเพียงใด และในโลกปัจจุบันที่เต็มไปด้วยเรื่องเล่าทางประวัติศาสตร์จำนวนมาก นักประวัติศาสตร์จะใช้หลักเกณฑ์ (criteria) ใดในการประเมินคุณค่าของเรื่องเล่าทางประวัติศาสตร์ คำถามเหล่านี้เป็นคำถามที่นักปรัชญาประวัติศาสตร์ในกระแส “การหันไปสู่ภาษา” ไม่เคยพยายามหาคำตอบอย่างจริงจัง แต่เป็นคำถามที่นักปรัชญาประวัติศาสตร์รุ่นใหม่ให้ความสำคัญเป็นอย่างยิ่ง ดังจะเห็นได้จากงานเขียนของนักคิดทางประวัติศาสตร์และนักปรัชญาประวัติศาสตร์รุ่นหลังหลายคน ไม่ว่าจะเป็น Thomas Haskell, Allan Megill หรือ Mark Bevir ที่พยายามหันกลับมาวิเคราะห์ธรรมชาติขององค์ความรู้ทางประวัติศาสตร์ และพยายามสร้างนิยามของความเป็นวัตถุวิสัยในรูปแบบใหม่เพื่อใช้เป็นหลักเกณฑ์ในการประเมินคุณค่าขององค์ความรู้ทางประวัติศาสตร์ที่ถูกประกอบสร้างขึ้นด้วยวิธีการต่าง ๆ (Bevir, 1994; Haskell, 2000; Megill, 2007)

ในทัศนะของผู้วิจัย กระแสการหันกลับไปสู่คำถามในเชิงญาณวิทยา (epistemological turn) ที่เกิดขึ้นในแวดวงปรัชญาประวัติศาสตร์คือคำตอบว่าเพราะเหตุใด เราจึงควรกลับมาศึกษาแนวคิดของไอค์ชอว์ตต์อย่างจริงจังอีกครั้ง ประการแรก เมื่อเปรียบเทียบกับนักปรัชญาประวัติศาสตร์คนอื่น ๆ ในช่วงศตวรรษที่ 20 ไอค์ชอว์ตต์เป็นหนึ่งในนักปรัชญาประวัติศาสตร์

³ Arthur C. Danto อธิบายว่า ความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นเป็นไปในลักษณะของการเปลี่ยนแปลงกระบวนทัศน์ (paradigm shift) นั่นคือการที่คำถาม รวมถึงแนวทางในการแสวงหาคำตอบของเฮมเพลไม่ได้มีความสำคัญกับคำถามที่นักปรัชญาประวัติศาสตร์ในยุคต่อมาสนใจอีกต่อไป (Danto, 1995, p. 85)

เพียงไม่กี่คนที่ให้ความสำคัญกับการใคร่ครวญถึงประเด็นเกี่ยวกับธรรมชาติขององค์ความรู้ทางประวัติศาสตร์และอภิปรายถึงวิธีวิทยาของการศึกษาหาความรู้เกี่ยวกับอดีตไว้อย่างละเอียดรัดกุม ประการที่สอง โดยพื้นฐาน ไอค์ช็อตต์เป็นนักปรัชญาในสกุลจิตนิยมอังกฤษ (British Idealism) ซึ่งมีทัศนะว่า องค์ความรู้ทางประวัติศาสตร์เป็นประติษฐกรรมที่ถูกประกอบสร้างขึ้นโดยนักประวัติศาสตร์ (Boucher, 1993, pp. 702-703) ในแง่นี้ ไอค์ช็อตต์จึงมีความเห็นที่สอดคล้องกับนักปรัชญาในกระแส “การหันไปสู่ภาษา” ในประเด็นเกี่ยวกับธรรมชาติของประวัติศาสตร์ อย่างไรก็ตาม คุณลักษณะสำคัญที่ทำให้ไอค์ช็อตต์แตกต่างไปจากนักปรัชญาที่ได้รับอิทธิพลจากกระแส “การหันไปสู่ภาษา” ก็คือ ไอค์ช็อตต์ยังคงมองว่าประวัติศาสตร์เป็นรูปแบบหนึ่งของการแสวงหาความรู้ ทำให้เขายังคงพยายามค้นหาว่าพื้นฐานในเชิงญาณวิทยาและวิธีวิทยาของการศึกษาประวัติศาสตร์คืออะไร กล่าวอีกนัยหนึ่ง แม้อิคช็อตต์ยอมรับในจุดยืนแบบทฤษฎีประกอบสร้าง (constructivism) ที่มองว่าการศึกษาประวัติศาสตร์ไม่ใช่การค้นหาความจริงที่เกิดขึ้นในอดีตแต่เป็นการประกอบสร้างอดีตขึ้นจากหลักฐานที่หลงเหลืออยู่ในปัจจุบัน แต่เขาก็ยังคงมองว่าสาระสำคัญของประวัติศาสตร์คือการศึกษาค้นคว้าหาความรู้ ไม่ใช่แค่การประกอบสร้างเรื่องเล่า ด้วยเหตุนี้ ผู้วิจัยจึงเห็นว่าแนวคิดทางประวัติศาสตร์ของไอค์ช็อตต์น่าจะเป็นพื้นฐานให้กับนักปรัชญาประวัติศาสตร์รุ่นใหม่ที่จะหันมาถ่วงถ่วงถึงการเป็นสิ่งสร้างของประวัติศาสตร์ แต่ขณะเดียวกันก็ยังพยายามวิเคราะห์ธรรมชาติและวิธีการศึกษาประวัติศาสตร์ในฐานะที่เป็นรูปแบบหนึ่งของการแสวงหาความรู้

2. แนวทางในการศึกษา

ดังที่ได้กล่าวไว้ข้างต้นว่า แม้อิคช็อตต์จะเป็นนักปรัชญาประวัติศาสตร์ที่มีทัศนะที่โดดเด่น และมีแนวคิดที่น่าจะเป็นประโยชน์ต่อการศึกษาปรัชญาประวัติศาสตร์ในอนาคต แต่ปัญหาในการศึกษาแนวคิดทางประวัติศาสตร์ของไอค์ช็อตต์ก็คือเขาไม่เคยเขียนงานที่น่าเสนอแนวคิดทางประวัติศาสตร์ของตนอย่างเป็นเอกภาพ ทั้งยังไม่เคยพยายามที่จะสังเคราะห์แนวคิดทางประวัติศาสตร์ของตนออกมาอย่างเป็นระบบ

ที่ผ่านมา มีนักวิชาการหลายคนให้ความสนใจศึกษาแนวคิดทางประวัติศาสตร์ของไอค์ช็อตต์ ตัวอย่างเช่น David Boucher, Paul Franco, Terry Nardin และ Luke O'Sullivan อย่างไรก็ตาม เป็นที่น่าสังเกตว่างานศึกษาของนักวิชาการเหล่านี้ ส่วนใหญ่ไม่ได้มีเป้าหมายที่จะศึกษาแนวคิดทางประวัติศาสตร์ของไอค์ช็อตต์โดยตรง แต่มุ่งศึกษาความคิดทางประวัติศาสตร์ของไอค์ช็อตต์เพื่อเป็นพื้นฐานในการทำความเข้าใจแนวคิดในด้านอื่น ๆ ของเขา ตัวอย่างเช่น งานของ Paul Franco เรื่อง *The Political Philosophy of Michael Oakeshott* ซึ่งแม้จะมีการศึกษาแนวคิดทางประวัติศาสตร์ของไอค์ช็อตต์ในบทแรกของงาน แต่ก็เป็นการศึกษาเพื่อปูทางไปสู่

การทำความเข้าใจแนวคิดทางการเมืองของเขา (Franco, 1990) หรืองานของ Terry Nardin เรื่อง *The Philosophy of Michael Oakeshott* ที่ทำการวิเคราะห์แนวคิดทางประวัติศาสตร์ รวมถึงแนวคิดของไอค์ช็อตต์ในด้านอื่นๆ อย่างครอบคลุมเพื่อสังเคราะห์โครงการทางปรัชญา (philosophical project) ของไอค์ช็อตต์ (Nardin, 2001) มีเพียงงานของ Boucher และ O'Sullivan ที่ดูจะมุ่งศึกษาแนวคิดทางประวัติศาสตร์ของไอค์ช็อตต์โดยตรง แต่แนวทางของ Boucher จะเน้นหนักไปที่การวิเคราะห์แนวคิดทางประวัติศาสตร์ของไอค์ช็อตต์ในบริบทของปรัชญาจิตนิยม อังกฤษ เพื่อศึกษาว่าความคิดในทางประวัติศาสตร์ของไอค์ช็อตต์มีความแตกต่างอย่างไรจากนักปรัชญาในแนวคิดนิยมอังกฤษคนอื่นๆ (Boucher, 1984, 1993) ขณะที่งานศึกษาของ O'Sullivan เรื่อง *Oakeshott on History* แม้จะเป็นงานที่มุ่งศึกษาแนวคิดทางประวัติศาสตร์ของไอค์ช็อตต์ ทั่วทั้งอย่างครอบคลุม แต่โดยเหตุที่เขาเลือกศึกษาแนวคิดทางประวัติศาสตร์ของไอค์ช็อตต์ ด้วยแนวทางแบบประวัติศาสตร์ภูมิปัญญา (Intellectual History) ทำให้งานของเขาพุ่งเน้นไปที่ การทำความเข้าใจพัฒนาการทางความคิดของไอค์ช็อตต์ในแต่ละช่วง มากกว่าจะเป็นการสังเคราะห์ แนวคิดทางประวัติศาสตร์ของไอค์ช็อตต์ทั้งหมดให้ปรากฏขึ้นในลักษณะที่เป็นเอกภาพ (O'Sullivan, 2003)

วัตถุประสงค์ของงานวิจัยนี้ แตกต่างไปจากงานศึกษาแนวคิดทางประวัติศาสตร์ของ ไอค์ช็อตต์ที่ผ่านมา เนื่องจากผู้วิจัยต้องการสังเคราะห์ข้อโต้แย้ง (argument) ทางด้านปรัชญา ประวัติศาสตร์ของไอค์ช็อตต์จากงานเขียนทั้งหมดของเขา คำถามหลักของผู้วิจัยก็คือ อะไรคือ ความคิด หรือ ข้อเสนอหลัก ในทางปรัชญาประวัติศาสตร์ของไอค์ช็อตต์ แนนอน ผู้วิจัยตระหนัก ดีว่าสิ่งที่ผู้วิจัยทำการประกอบสร้าง (construct) แนวคิดหรือข้อเสนอของไอค์ช็อตต์ที่ไม่ได้ ปรากฏอยู่ในงานเขียนเรื่องใดเรื่องหนึ่ง ผ่านการตีความของผู้วิจัยเอง ซึ่งย่อมจะต้องมีการลดทอน ความแตกต่างในด้านความคิดของไอค์ช็อตต์ที่ปรากฏในงานเขียนแต่ละช่วง อย่างไรก็ตาม ผู้วิจัยเชื่อมั่นว่าวิธีการศึกษาที่ผู้วิจัยใช้เป็นวิธีการที่สอดคล้องกับแนวทางการศึกษาประวัติศาสตร์ ตามความคิดของไอค์ช็อตต์ เนื่องจากสำหรับไอค์ช็อตต์ ประวัติศาสตร์คือข้อเขียนที่ถูกประกอบ สร้างขึ้นเพื่อตอบคำถามเกี่ยวกับเหตุการณ์ในอดีตโดยอาศัยข้อเท็จจริงที่หลงเหลืออยู่ในปัจจุบัน ผู้วิจัยเห็นว่า การนำวิธีการศึกษาประวัติศาสตร์ของไอค์ช็อตต์มาเป็นแนวทางในการสังเคราะห์ แนวคิดทางประวัติศาสตร์ของเขาน่าจะเป็นการยืนยันถึงคุณค่าของแนวคิดทางประวัติศาสตร์ ของเขา และถือเป็นวิธีการแสดงความเคารพต่อความคิดของเขาได้อย่างดีที่สุด

ประเด็นต่อมาก็คือ ในการสังเคราะห์แนวคิดของไอค์ช็อตต์จากผลงานจำนวนมากที่ เขียนขึ้นในช่วงเวลาต่างๆ กัน เราควรจะใช้มโนทัศน์หรือแนวคิดใดเป็นแกนหลักในการประกอบ สร้างข้อเสนอในทางปรัชญาประวัติศาสตร์ของไอค์ช็อตต์ จากการศึกษางานเขียนทางประวัติศาสตร์ ของไอค์ช็อตต์ตั้งแต่ทศวรรษ 1930 จนถึง 1980 รวมถึงงานเขียนของนักวิชาการคนอื่นๆ ที่ ศึกษาแนวคิดทางประวัติศาสตร์ของเขา ผู้วิจัยพบว่าวิธีการหนึ่งที่น่าจะช่วยให้เราสามารถประมวล

ความคิดทางประวัติศาสตร์ของไอค์ช็อตต์ที่กระจายอยู่ในงานเขียนจำนวนมากได้อย่างเป็นระบบก็คือการพิจารณาว่าอะไรคือคำถามหลักที่เชื่อมโยงงานเขียนทั้งหมดของไอค์ช็อตต์เข้าไว้ด้วยกัน

แม้ว่างานเขียนทางด้านประวัติศาสตร์ของไอค์ช็อตต์ส่วนใหญ่จะถูกเขียนขึ้นภายใต้บริบทที่หลากหลายและความคิดทางประวัติศาสตร์ของเขาที่ปรากฏในงานยุคต้นอาจมีความแตกต่างกับแนวคิดที่ปรากฏในงานยุคหลังในรายละเอียด แต่สิ่งที่ทำให้ผู้อ่านรู้สึกได้ว่างานเขียนทั้งหมดถูกเขียนขึ้นโดยบุคคลเดียวกันก็คือคำถามหลักที่เชื่อมโยงงานทั้งหมดเอาไว้ นั่นคือคำถามว่า “ความเป็นนักประวัติศาสตร์คืออะไร” คำถามนี้ สามารถแยกออกได้เป็น 2 คำถามย่อยที่สัมพันธ์กัน ได้แก่ คำถามว่า 1) อะไรคือธรรมชาติของประวัติศาสตร์ และ 2) การแสวงหาความรู้ทางประวัติศาสตร์มีวิธีการ ขั้นตอน รวมถึง เครื่องมือในการศึกษา (intellectual devices) อะไรบ้าง แน่นอนว่าคำถามเหล่านี้อาจจะไม่ใช่คำถามที่แปลกใหม่ นับตั้งแต่ที่ประวัติศาสตร์ได้รับการยกสถานะขึ้นเป็นสาขาวิชาเอกเทศในศตวรรษที่ 19 นักวิชาการด้านประวัติศาสตร์ต่างก็พยายามตอบคำถามทั้งสองนี้มาตลอด อย่างไรก็ตาม โดยเหตุที่แนวทางที่ไอค์ช็อตต์ใช้ในการตอบคำถามทั้งสองได้รับอิทธิพลอย่างสูงจากปรัชญาในสกุลจิตนิยมอังกฤษ (British Idealism) ซึ่งเป็นทัศนะทางปรัชญาที่ให้ความสำคัญกับการวิเคราะห์ประสบการณ์ และรูปแบบในการรับรู้ประสบการณ์ของมนุษย์ (Boucher & Vincent, 2012, p. 57) ทำให้คำตอบของไอค์ช็อตต์มีลักษณะที่แตกต่างไปจากคำตอบนักปรัชญาประวัติศาสตร์คนอื่น ๆ ในหลายแง่มุมด้วยกัน

คำถามที่ 1: ความรู้ทางประวัติศาสตร์คืออะไร

สำหรับคำถามแรกคือคำถามว่า “ความรู้ทางประวัติศาสตร์คืออะไร” หรือ “อะไรคือลักษณะ (character) หรือ ธรรมชาติ (nature) ของการศึกษาประวัติศาสตร์” ไอค์ช็อตต์อภิปรายถึงประเด็นนี้ไว้งานเขียนจำนวนมาก และข้อสรุปที่ปรากฏในงานส่วนใหญ่มักจะเป็นไปในทิศทางเดียวกัน นั่นคือ “...ประวัติศาสตร์ประกอบขึ้นจากข้อความเกี่ยวกับเหตุการณ์ที่สัมพันธ์กันซึ่งอนุมานจากวัตถุที่หลงเหลืออยู่ในปัจจุบัน และถูกประมวลขึ้นเพื่อตอบคำถามในเชิงประวัติศาสตร์ที่เกี่ยวข้องกับอดีต...”⁴ (Oakeshott, 1999, p. 50)

แม้คำตอบนี้อาจฟังดูเรียบง่าย แต่หากพิจารณาคำตอบดังกล่าวภายใต้บริบทของข้อถกเถียงในเชิงญาณวิทยาของการศึกษาประวัติศาสตร์ ผู้วิจัยเห็นว่าคำตอบนี้สะท้อนให้เห็น

⁴ An historical past is composed of passages of related events, inferred from present objects recognized as survivals from the past, an assembled as themselves answers to historical questions about the past.

ทัศนะของไอคซ์ฮอตต์ที่มีต่อ “ความรู้” และ “ความจริง” ในทางประวัติศาสตร์ที่น่าสนใจ ประการแรก คำตอบนี้แสดงให้เห็นว่า ในทัศนะของไอคซ์ฮอตต์ ความรู้ทางประวัติศาสตร์เป็นสิ่งที่ถูกสร้างขึ้น ในปัจจุบัน การถกเถียงกันว่าประวัติศาสตร์ “จริง” หรือไม่ หรือ สอดคล้องกับ “ความเป็นจริง” มากน้อยแค่ไหนจึงเป็นคำถามที่วางอยู่บนความเข้าใจที่สับสน เพราะประวัติศาสตร์คือข้อเขียน ที่ถูกประกอบสร้างขึ้นจากหลักฐานที่มีอยู่ในปัจจุบันเพื่อตอบคำถามที่นักประวัติศาสตร์ต้องการ รู้เกี่ยวกับเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นในอดีต ทั้งตัวคำถามและสิ่งที่นักประวัติศาสตร์ศึกษาจึงไม่เคยมี อยู่จริงนอกเหนือจากประสบการณ์หรือความคิดที่อยู่ในหัวของนักประวัติศาสตร์ ความพยายาม ที่จะแสวงหาความจริงในอดีตที่ดำรงอยู่ภายนอกประสบการณ์ จึงอยู่นอกเหนือขอบเขตของ การแสวงหาความรู้ทางประวัติศาสตร์มาแต่ต้น (Oakeshott, 1933, p. 87)

ประการที่สอง คำตอบนี้ทำให้ไอคซ์ฮอตต์สามารถกำหนดสถานะขององค์ความรู้ทาง ประวัติศาสตร์ให้ก้าวพ้นไปจากนิยามของ “ความรู้” ในแบบปฏิฐานนิยมและประจักษ์นิยมที่ มองว่า “ความรู้” คือข้อความ (statement หรือ proposition) ที่สอดคล้องกับสิ่งที่เกิดขึ้นจริง หรือ “ความจริง” ตามหลักทฤษฎีความจริงแบบสมนัย (correspondence theory of truth) (Wrenn, 2015, p. 73) ตรงกันข้าม เมื่อ “ความรู้” ทางประวัติศาสตร์คือสิ่งที่ถูกประกอบสร้าง จากหลักฐาน หลักเกณฑ์ที่ใช้ในการประเมินความถูกต้องของความรู้ในทางประวัติศาสตร์จึง ไม่ใช่ความสอดคล้องกันระหว่างข้อความที่นักประวัติศาสตร์เขียน กับ “ความจริง” ที่อยู่นอกเหนือ ประสบการณ์ แต่คือการสอดคล้องกันระหว่างแนวคิด (concepts) ต่าง ๆ ที่นักประวัติศาสตร์ใช้ในการ ประกอบสร้างอดีต หรือที่เรียกว่า “ความจริง” ตามหลักของทฤษฎีความจริงแบบสหนัย (coherence theory of truth) (Nardin, 2001, p. 147)⁵ การวางรากฐานในทางญาณวิทยาของ ประวัติศาสตร์บนพื้นฐานของทฤษฎีความจริงแบบสหนัย ทำให้ไอคซ์ฮอตต์สามารถปลดปล่อย องค์ความรู้ทางประวัติศาสตร์ออกจากมาตรฐานของความรู้แบบวิทยาศาสตร์ธรรมชาติ ซึ่งเป็น เกณฑ์ที่ทำให้ให้นักประวัติศาสตร์ถูกตั้งคำถามมาตลอดว่าพวกเขาจะรู้ได้อย่างไรว่าสิ่งที่พวกเขา ได้มาจากการศึกษาคือความรู้ ในเมื่อนักประวัติศาสตร์ไม่สามารถสังเกตเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นใน อดีตได้โดยตรง หากเรายอมรับในนิยามของประวัติศาสตร์ในแบบของไอคซ์ฮอตต์ คำตอบของเรา ต่อคำถามของนักปรัชญาในสกุลปฏิฐานนิยมและประจักษ์นิยมก็คือ นักประวัติศาสตร์อาจจะ บอกไม่ได้ว่าสิ่งที่เกิดขึ้นในอดีตคืออะไร หรือ “ความเป็นจริง” คืออะไร แต่นั่นไม่ได้ทำให้คุณค่า ของประวัติศาสตร์ในฐานะรูปแบบหนึ่งของการแสวงหาความรู้ด้อยค่าลง เนื่องจากการรู้ถึง “ความเป็นจริง” ที่เกิดขึ้นในอดีต ไม่ได้อยู่ในขอบเขตของประวัติศาสตร์มาแต่แรก ความรู้ทาง

⁵ Nardin อธิบายถึง ความจริงทางประวัติศาสตร์ ของ Oakeshott ว่า The truth of a proposition is not determined by a criterion that lies outside experience. It is determined by how that proposition fits with other within a given system of ideas. It is this conditional coherence that allows us to speak without contradiction of different kinds of truth.

ประวัติศาสตร์ไม่ใช่ความรู้ที่มีต่อสิ่งที่ยู่นอกเหนือประสบการณ์ แต่คือการตอบคำถามเกี่ยวกับเหตุการณ์ในอดีตด้วยการประกอบสร้างหลักฐานต่างๆ ที่รับรู้ได้ผ่านประสบการณ์เท่านั้น (Oakeshott, 1933, p. 87)⁶

คำถามที่ 2: วิธีวิทยาของการศึกษาประวัติศาสตร์:

ขั้นที่ 1 การรับรู้ประสบการณ์แบบประวัติศาสตร์

หลังจากที่ได้ตอบคำถามแล้วว่าลักษณะหรือธรรมชาติของการศึกษาประวัติศาสตร์ในทัศนะของไอคช็อตต์คืออะไร คำถามต่อมาคือวิธีการศึกษาประวัติศาสตร์ในทัศนะของไอคช็อตต์ควรจะต้องมีลำดับขั้นตอนอย่างไร ในการตอบคำถามดังกล่าว ผู้วิจัยเห็นว่าควรจะต้องตั้งต้นจากการพิจารณานิยามของการศึกษาประวัติศาสตร์ในทัศนะของไอคช็อตต์ก่อน ในบทความเรื่อง *Present, Future and Past* ซึ่งเป็นบทความแรกในชุดบทความเรื่อง *Three Essays on History* ไอคช็อตต์เริ่มต้นด้วยการให้นิยามของการศึกษาประวัติศาสตร์ว่าหมายถึง “ข้อเขียนที่เขียนขึ้นเพื่อตอบคำถามเกี่ยวกับอดีต โดยอาศัยหลักฐานที่หลงเหลือในปัจจุบัน” (Oakeshott, 1999, p. 50)

ณ ขณะแรก ที่เราได้เห็นนิยามของ “ประวัติศาสตร์” ของไอคช็อตต์ น่าจะทำให้นักประวัติศาสตร์หลายคนสรุปว่าจุดตั้งต้นของการศึกษาอดีตในทัศนะของไอคช็อตต์น่าจะเริ่มจาก หลักฐาน (evidence) เพราะหลักฐานคือสิ่งที่นักประวัติศาสตร์ใช้ในการตอบคำถามเกี่ยวกับเหตุการณ์ในอดีต ในแง่นี้ ความคิดของไอคช็อตต์จะไม่แตกต่างไปจากทัศนะของนักประวัติศาสตร์ส่วนใหญ่ที่มองว่าการศึกษาประวัติศาสตร์ควรจะต้องเริ่มต้นจากการค้นหาและการประเมินความน่าเชื่อถือของหลักฐานที่จะนำมาใช้เป็นวัตถุดิบในการประกอบสร้างเหตุการณ์ในอดีต (Cantor & Schneider, 1967, pp. 22-38)

อย่างไรก็ตาม หากพิจารณาจากงานเขียนจำนวนมากของไอคช็อตต์ เราจะเห็นได้ว่าความเข้าใจในลักษณะนี้คลาดเคลื่อนจากความเป็นจริงอย่างตรงกันข้าม ทั้งนี้เนื่องจากไอคช็อตต์เป็นนักปรัชญาที่ได้รับอิทธิพลอย่างสูงจากปรัชญาในสกุลจิตนิยมอังกฤษ ทำให้แนวคิดเกี่ยวกับการศึกษาประวัติศาสตร์ของไอคช็อตต์แตกต่างไปจากนักประวัติศาสตร์ทั่วไปอย่างมีนัยสำคัญในทัศนะของเขา จุดเริ่มต้นของการศึกษาประวัติศาสตร์ไม่ได้เริ่มจากข้อเท็จจริง (fact) หรือหลักฐาน (evidence) ซึ่งนักประวัติศาสตร์ส่วนใหญ่มองว่าเป็นอนุภาคพื้นฐานของการศึกษา

⁶ ไอคช็อตต์ อธิบายในประเด็นนี้ไว้ว่า “...because truth is solely a matter of coherence, it can neither require nor recognize any external test or guarantee...truth in history is never a matter of correspondence of a present world of ideas with a past course of events, or the correspondence of present facts with what was...the truth of each fact depends upon the truth of the world of facts which it belongs, and the truth of the world of facts lies in the coherence of the fact which compose it. ...”

ประวัติศาสตร์ หากแต่เริ่มต้นจากความสามารถในการรับรู้ประสบการณ์แบบหนึ่ง ซึ่งเรียกว่า ประสบการณ์แบบประวัติศาสตร์ (historical experience)

ในด้านหนึ่ง การให้ความสำคัญกับ “ประสบการณ์” (experience) ที่มีต่อการแสวงหาความรู้ของไอค์ช็อตต์จะคล้ายคลึงกับมุมมองของนักปรัชญาในสกุลประจักษ์นิยม (empiricism) ที่มองว่าการแสวงหาความรู้ในทุกสาขาล้วนแต่ต้องวางอยู่บนพื้นฐานของ “ประสบการณ์” ในการศึกษาสิ่งใดก็ตาม ผู้ศึกษาจะต้องสามารถรับรู้ถึงการดำรงอยู่ (existence) ในลักษณะใดลักษณะหนึ่งของสิ่งที่เราต้องการศึกษาได้ก่อน (Davies, 2003, pp. 3-4) อย่างไรก็ตาม ข้อสงสัยหรือกลางแกลงใจของนักปรัชญาในแนวประจักษ์นิยมที่มีต่อการศึกษาประวัติศาสตร์มาตลอดก็คือ นักประวัติศาสตร์จะศึกษาอดีตได้อย่างไร ในเมื่ออดีตคือเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นและสิ้นสุดลงไปแล้ว จะเป็นไปได้ได้อย่างไรที่นักประวัติศาสตร์จะสามารถมีประสบการณ์ตรงต่อสิ่งที่ตนกำลังศึกษา หากว่าสิ่งนั้นไม่ได้ดำรงอยู่

ในมุมมองของไอค์ช็อตต์ ข้อสงสัยของนักปรัชญาในแนวประจักษ์นิยมดังกล่าว แม้จะดูสมเหตุสมผลแต่ก็วางอยู่บนความเข้าใจเกี่ยวกับความหมายของ “ประสบการณ์” (experience) ที่คับแคบเกินไป Franco เสนอว่าในมุมมองของไอค์ช็อตต์ มนุษย์มีความสามารถในการรับรู้ประสบการณ์ได้หลายลักษณะ ขึ้นอยู่กับรูปแบบ (mode) ที่มนุษย์ใช้การรับรู้ประสบการณ์ หรือที่ไอค์ช็อตต์เรียกว่า รูปแบบการรับรู้ (mode of experience) (Franco, 2004, pp. 25-26) ทศนะต่อ “ประสบการณ์” ในลักษณะเช่นนี้ เป็นสิ่งที่ไอค์ช็อตต์ได้รับอิทธิพลมาจากปรัชญาในสกุลจิตนิยมอังกฤษซึ่งมองว่าการรับรู้ประสบการณ์ของมนุษย์ ไม่ใช่การรับรู้ด้วยประสาทสัมผัสเพียงอย่างเดียว แต่ต้องอาศัยการตีความของจิต (mind) เพื่อแปลงสิ่งที่มนุษย์รับรู้ผ่านประสาทสัมผัสให้กลายเป็นประสบการณ์ที่มีความหมาย (Boucher, 1984, p. 195; Franco, 2004, p. 26; Oakeshott, 1933, pp. 10-13) องค์ความรู้ต่าง ๆ แม้จะวางอยู่บนพื้นฐานของประสบการณ์ แต่ประสบการณ์ที่วามนี้ ไม่ใช่ประสบการณ์ในความหมายของสิ่งที่กระทบกับประสาทสัมผัสในแบบที่นักปรัชญาในสกุลปฏิฐานนิยมหรือประจักษ์นิยมเข้าใจ หากแต่เป็นประสบการณ์ที่เกิดขึ้นจากการตีความของจิตโดยอาศัยรูปแบบการรับรู้ (mode of experience) ซึ่งไอค์ช็อตต์หมายถึงเครือข่ายของมโนทัศน์ต่าง ๆ (network of concepts) ที่มนุษย์พัฒนาขึ้นเพื่อใช้ในการรับรู้และให้ความหมายกับสิ่งต่าง ๆ ที่มนุษย์สัมผัสได้ด้วยผัสสะให้กลายเป็นประสบการณ์ที่มีความหมายในลักษณะใดลักษณะหนึ่ง

ในหนังสือเรื่อง *Experience and its Modes* (Oakeshott, 1933) ซึ่งเป็นหนังสือที่ไอค์ช็อตต์อภิปรายถึงประเด็นเกี่ยวกับประสบการณ์และรูปแบบการรับรู้ประสบการณ์ของมนุษย์อย่างละเอียด ไอค์ช็อตต์เสนอว่าการรับรู้ประสบการณ์ของมนุษย์เป็นไปได้ในหลายรูปแบบและเปลี่ยนแปลงไปตามเงื่อนไขของแต่ละยุค ซึ่งเป็นสาเหตุที่ทำให้ความรู้ในรูปแบบใหม่ ๆ สามารถก่อตัวขึ้นได้เสมอเมื่อมนุษย์เริ่มสามารถพัฒนารูปแบบการรับรู้ในแบบใหม่ ๆ ขึ้นได้ (Boucher, 1993, p. 702) อย่างไรก็ตาม ในยุคสมัยใหม่ (modern) ไอค์ช็อตต์เสนอว่ารูปแบบ (mode) ที่

มนุษย์ใช้ในการรับรู้ประสบการณ์ แบ่งออกได้เป็น 3 รูปแบบ ได้แก่ รูปแบบการรับรู้ประสบการณ์แบบประวัติศาสตร์ (mode of historical experience) รูปแบบการรับรู้ประสบการณ์แบบวิทยาศาสตร์ (mode of scientific experience) และรูปแบบการรับรู้ประสบการณ์เชิงปฏิบัติ (mode of practical experience) (Oakeshott, 1933, p. 65)

การแบ่งแยกรูปแบบการรับรู้ในลักษณะนี้ แม้จะดูค่อนข้างเป็นนามธรรม แต่หากให้อธิบายอย่างง่าย ๆ รูปแบบของการรับรู้คือวิธีการมองที่มนุษย์ใช้ในการทำความเข้าใจ (make sense) กับ “โลก” (world) ในลักษณะต่าง ๆ การรับรู้ในแต่ละรูปแบบจะวางอยู่บนสมมติฐาน (postulate) เกี่ยวกับ “โลก” รวมถึงมโนทัศน์ต่าง ๆ (concepts) ที่ใช้ในการให้ความหมายกับสิ่งต่าง ๆ ที่อยู่ใน “โลก” ในลักษณะใดลักษณะหนึ่ง (Oakeshott, 1933, p. 78) สำหรับรูปแบบการรับรู้แบบแรก คือรูปแบบการรับรู้แบบประวัติศาสตร์ ประสบการณ์ของมนุษย์จะถูกจัดระบบให้อยู่ในรูปแบบที่เชื่อมโยงกับอดีต (sub specie praeteritorum) (Oakeshott, 1933, p. 85) สิ่งต่าง ๆ ที่ดำรงอยู่ในปัจจุบันจะถูกมองในฐานะที่เป็น “ผลลัพธ์” หรือ “ร่องรอย” ของการกระทำที่เกิดขึ้นในอดีต เมื่อเรามองสิ่งต่าง ๆ ในปัจจุบัน ผ่านรูปแบบการรับรู้แบบประวัติศาสตร์ เราจะพบว่าสิ่งที่ปรากฏอยู่ตรงหน้าเรา คือ ผล (consequence) ของการกระทำของผู้คนในอดีต ซึ่งกระตุ้นเตือนให้เกิดการคิดคำนึงถึงเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นก่อนหน้า (antecedence)

สำหรับรูปแบบการรับรู้ประสบการณ์แบบที่สอง คือรูปแบบการรับรู้แบบวิทยาศาสตร์ (mode of scientific experience) ในการรับรู้ประสบการณ์ผ่านรูปแบบการรับรู้ในลักษณะนี้ ประสบการณ์ของมนุษย์จะถูกจัดระบบให้อยู่ในรูปแบบเชิงปริมาณ (sub specie quantitatis) (Oakeshott, 1933, pp. 169-172) สิ่งต่าง ๆ ที่เราสังเกต (observe) หรือเข้าไปปฏิสัมพันธ์ด้วย (engage) จะถูกตีความให้กลายเป็นหน่วยในเชิงปริมาณ (quantitative abstraction) สิ่งต่าง ๆ ที่ถูกรับรู้ผ่านรูปแบบการรับรู้แบบวิทยาศาสตร์จะถูกสังเคราะห์ (abstract) ให้อยู่ในรูปแบบของวัตถุที่สามารถชั่งตวงวัด สำหรับผู้ที่รับรู้โลกผ่านรูปแบบการรับรู้แบบวิทยาศาสตร์ สิ่งที่เขาคำนึงถึงก็คือหน่วยในเชิงปริมาณต่าง ๆ เหล่านี้จะมีการเชื่อมโยงหรือสัมพันธ์กันในลักษณะใด ขณะที่คำถามที่อยู่ในใจของพวกเขาก็คือ กฎทั่วไป (general law/covering law) ที่กำกับความสัมพันธ์ระหว่างหน่วยในเชิงปริมาณต่าง ๆ อยู่คืออะไรและมีรูปแบบอย่างไรบ้าง

ในส่วนของรูปแบบการรับรู้แบบที่สาม คือรูปแบบการรับรู้เชิงปฏิบัติ โอ๊คส์ฮอตต์มองว่าเป็นรูปแบบการรับรู้หลักที่มนุษย์ใช้กับการรับรู้ประสบการณ์ในชีวิตประจำวันและมักจะถูกมองว่าเป็นรูปแบบการรับรู้ประสบการณ์แบบแรก (primordial mode) ที่กำกับการรับรู้ของมนุษย์มาแต่ต้น ในการรับรู้ประสบการณ์ผ่านรูปแบบการรับรู้เชิงปฏิบัติ ประสบการณ์ต่าง ๆ จะถูกจัดระบบตามเจตจำนง (sub specie voluntatis) สิ่งต่าง ๆ จะถูกมองโดยสัมพันธ์ไปกับเจตจำนง (will) ของมนุษย์ สิ่งที่มีมนุษย์ที่รับรู้โลกผ่านรูปแบบการรับรู้เชิงปฏิบัติคำนึงถึงก็คือ สิ่งต่าง ๆ จะสามารถถูกดัดแปลง หรือปรับเปลี่ยนเพื่อให้ตอบสนองต่อความต้องการของเขาได้อย่างไรบ้าง

หรือกล่าวอีกนัยหนึ่ง โลกที่ถูกรับรู้ผ่านรูปแบบการรับรู้เชิงปฏิบัติ คือโลกที่ถูkmองว่าจะสามารถนำมาใช้ประโยชน์ (use) ได้อย่างไรบ้าง (Oakeshott, 1933, p. 198)

คำถามก็คือ แล้วการรับรู้ประสบการณ์ผ่านรูปแบบการรับรู้แบบใดคือจุดตั้งต้นของการศึกษาประวัติศาสตร์ ในมุมมองของไอคซ์ฮอตต์ การศึกษาประวัติศาสตร์เริ่มต้นจากการที่มนุษย์มองโลกผ่านรูปแบบการรับรู้ประสบการณ์แบบประวัติศาสตร์ Nardin กล่าวว่า สำหรับไอคซ์ฮอตต์ (Nardin, 2001, p. 143) จุดเริ่มต้นของการเป็นนักประวัติศาสตร์ไม่ได้อยู่ที่ความสนใจใคร่รู้ที่มีต่อข้อมูลเกี่ยวกับอดีต แต่ต้องเริ่มจากการปรับเปลี่ยนมุมมองในการมองโลก ให้มองปัจจุบันในฐานะที่เป็นร่องรอยของการกระทำที่เกิดขึ้นในอดีต เมื่อมุมมองต่อโลกอยู่ในรูปแบบการรับรู้แบบประวัติศาสตร์ สิ่งต่าง ๆ ที่ดำรงอยู่ในปัจจุบันจะถูกเปลี่ยนให้กลายเป็น หลักฐาน (evidence)⁷ ขณะที่ตัวนักประวัติศาสตร์จะมุ่งความสนใจไปสู่การพยายามหาคำตอบว่าอะไรคือ สภาวะ หรือ เหตุการณ์ ที่นำไปสู่การกระทำที่ส่งผลกระทบมาอยู่ในปัจจุบัน กล่าวอีกนัยหนึ่งความเป็นนักประวัติศาสตร์เริ่มต้นขึ้นจากการที่เราต้องเริ่มมองโลกผ่านรูปแบบการรับรู้แบบประวัติศาสตร์ ซึ่งทำให้เกิดความสนใจใคร่รู้เกี่ยวกับสิ่งที่เคยเกิดขึ้นในอดีต และเริ่มต้นมองสิ่งต่าง ๆ ในฐานะหลักฐานที่สามารถอนุมาน (infer) ใช้เพื่อตอบคำถามเกี่ยวกับอดีตของตนได้

คำถามที่ 2: วิถีวิทยาของการศึกษาประวัติศาสตร์:

ขั้นที่ 2 การศึกษาอดีตด้วยทัศนคติแบบประวัติศาสตร์

ใน *Experience and its Modes* ไอคซ์ฮอตต์อธิบายว่าการมองโลกอย่างเป็นประวัติศาสตร์คือจุดตั้งต้นของการศึกษาประวัติศาสตร์ เนื่องจากการรับรู้โลกที่เชื่อมโยงตัวเราเข้ากับอดีต การมองโลกในรูปแบบนี้จะทำให้ผู้ศึกษามุ่งจะอธิบายหรือทำความเข้าใจอดีต ทำให้อดีตกลายเป็นสภาพเป็นวัตถุของการศึกษา อย่างไรก็ตาม ความสนใจที่มีต่ออดีต โดยตัวของมันเองยังไม่ใช่ลักษณะเฉพาะของนักประวัติศาสตร์ เนื่องจากในความเป็นจริง มนุษย์เราสามารถศึกษาอดีตได้ในหลายรูปแบบ สิ่งที่ทำให้นักประวัติศาสตร์แตกต่างไปจากการผู้ที่สนใจศึกษาอดีตกลุ่มอื่นๆ ก็คือทัศนคติ (attitude) ที่พวกเขามีต่ออดีต (Oakeshott, 1958, p. 157)

ในบทความเรื่อง *The activity of being an historian* (Oakeshott, 1958) ไอคซ์ฮอตต์อธิบายว่า แม้ว่ามนุษย์จะคุ้นเคยกับรูปแบบการรับรู้แบบประวัติศาสตร์และสามารถแสวงหาความรู้เกี่ยวกับอดีตมาแต่โบราณ แต่การศึกษาอดีตในแบบที่เป็นประวัติศาสตร์อย่างแท้จริงนั้นเป็นปรากฏการณ์ที่เพิ่งเกิดขึ้นในยุคสมัยใหม่ ทั้งนี้เพราะการศึกษาอดีตในแบบของนักประวัติศาสตร์

⁷ ด้วยเหตุนี้ ไอคซ์ฮอตต์จึงมองว่า หลักฐาน หรือ ข้อมูล ไม่ใช่จุดตั้งต้นของการศึกษาประวัติศาสตร์ เนื่องจากการที่เราจะมองสิ่งต่าง ๆ ในปัจจุบันในฐานะที่เป็นหลักฐานได้ จะต้องเริ่มจากการที่ผู้มองเลือกที่จะรับรู้ประสบการณ์ในแบบประวัติศาสตร์ก่อน

เป็นการศึกษาอดีตที่วางอยู่บนทัศนคติที่แตกต่างไปจากทัศนคติที่มนุษย์ในอดีตใช้ในการดำรงชีวิตประจำวัน

ในมุมมองของไอค์ช็อตต์ แม้ความสนใจต่ออดีตจะไม่ใช่วิธีใหม่ แต่ความสนใจที่มีต่ออดีตของมนุษย์ในยุคก่อนสมัยใหม่เป็นความสนใจที่วางอยู่บนทัศนคติหลายแบบที่ไม่ใช่ทัศนคติแบบประวัติศาสตร์ การมองอดีตด้วยทัศนคติแบบแรกๆ ที่พบได้ทั่วไป คือการมองอดีตด้วยทัศนคติเชิงปฏิบัติ (practical past) ซึ่งปรากฏในสังคมมนุษย์มานาน ทั้งยังเป็นทัศนคติแรกๆ ที่ทำให้มนุษย์สนใจศึกษาอดีต ในนิยามของไอค์ช็อตต์ การมองอดีตด้วยทัศนคติเชิงปฏิบัติหมายถึงการมองอดีตโดยเชื่อมโยงกับปัจจุบัน มุมมองต่ออดีตในลักษณะเช่นนี้ถูกกำกับอยู่ด้วยทัศนคติเชิงปฏิบัติ (practical) ซึ่งเป็นความสนใจต่ออดีตเพื่อตอบสนองกับประโยชน์หรือเจตจำนงบางอย่าง ไอค์ช็อตต์เปรียบเทียบความสนใจต่ออดีตผ่านทัศนคติเชิงปฏิบัติกับความสนใจของทนายความที่ความสนใจต่อสิ่งที่เคยเกิดขึ้นของพวกเขาเป็นไปเพื่อแสวงหาข้อมูลที่เป็นประโยชน์ต่อการสู้คดี เช่นเดียวกัน การศึกษาอดีตด้วยทัศนคติเชิงปฏิบัติคือการศึกษาค้นคว้าเพื่อทำความเข้าใจกับปัจจุบัน เพื่อตอบคำถามในยุคปัจจุบัน เพื่อเป็นบทเรียนสำหรับการใช้ชีวิตในปัจจุบัน หรือเพื่อใช้ประโยชน์บางอย่างในปัจจุบัน ตัวอย่างเช่น การศึกษาอดีตของรัฐเพื่อยืนยันในสิทธิที่มีอยู่เหนือดินแดนต่างๆ การศึกษาอดีตของสังคมเพื่อทำความเข้าใจกับที่มาของปัญหาที่กำลังเผชิญอยู่ในปัจจุบัน การศึกษาเหตุการณ์ในอดีตเพื่อสังเคราะห์บทเรียนบางอย่าง รวมถึงการศึกษาค้นคว้าของกลุ่มคนเพื่อตอบคำถามในอัตลักษณ์ของตนเอง เช่น การศึกษาประวัติศาสตร์ในพระคัมภีร์ไบเบิลเพื่อตอบคำถามอัตลักษณ์ของคริสตศาสนิกชน หรือการศึกษาประวัติศาสตร์เกี่ยวกับการกดขี่ของเจ้าอาณานิคมเพื่อสนับสนุนขบวนการปฏิวัติหรือขบวนการปลดแอก แนนอน นักประวัติศาสตร์จำนวนมากศึกษาอดีตด้วยทัศนคติเช่นนี้ และไอค์ช็อตต์เองก็ยอมรับว่าเป็นการศึกษาที่มี “ประโยชน์” อย่างไรก็ตาม ไอค์ช็อตต์มองว่านี่ไม่ใช่การศึกษาค้นคว้าด้วยทัศนคติแบบประวัติศาสตร์ เนื่องจากการศึกษาค้นคว้าจากจุดยืนของปัจจุบัน และเป็นการศึกษาค้นคว้าเพื่อตอบสนองวัตถุประสงค์บางอย่าง การศึกษาค้นคว้าผ่านทัศนคติเช่นนี้ แม้สิ่งที่ได้มาจะเป็นความรู้ แต่สำหรับไอค์ช็อตต์ ความรู้ที่ได้จากการศึกษาอดีตผ่านทัศนคติเชิงปฏิบัติเช่นนี้ ไม่ใช่ความรู้ทางประวัติศาสตร์ในรูปแบบที่นักประวัติศาสตร์อาชีพพึงแสวงหา (Oakeshott, 1958, pp. 161-163)

นอกจากการมองอดีตผ่านทัศนคติเชิงปฏิบัติ การมองอดีตในอีกรูปแบบหนึ่งซึ่งมีอิทธิพลต่อการศึกษาค้นคว้า โดยเฉพาะการศึกษาจากมุมมองของนักสังคมศาสตร์ก็คือ การมองอดีตแบบวิทยาศาสตร์ (scientific past) ตัวอย่างของการศึกษาค้นคว้าในลักษณะนี้ก็คือการศึกษาค้นคว้าแบบนักสังคมศาสตร์ เช่นเดียวกับการรับรู้ประสบการณ์แบบวิทยาศาสตร์ การศึกษาค้นคว้าแบบวิทยาศาสตร์มองเหตุการณ์ทางประวัติศาสตร์ในฐานะที่เป็นมโนทัศน์เชิงปริมาณ เหตุการณ์ต่างๆ ในอดีต ไม่ว่าจะเป็นสงคราม ความขัดแย้ง การพัฒนาเศรษฐกิจ การสร้างรัฐสมัยใหม่ ไม่ได้ถูกมองในฐานะที่เป็นเหตุการณ์ที่มีความหมายในตัวของมันเอง แต่ถูกมองในฐานะที่เป็น ประเภทหนึ่ง

(kind) ของปรากฏการณ์ เป้าหมายของนักสังคมศาสตร์ในการศึกษาอดีต ไม่ใช่การทำความเข้าใจเหตุการณ์แต่ละเหตุการณ์โดยตัวของมันเอง แต่เป็นการค้นหากฎเกณฑ์บางอย่างที่กำกับอยู่เบื้องหลังเหตุการณ์ ภายใต้การศึกษาอดีตด้วยทัศนคติแบบวิทยาศาสตร์ เหตุการณ์ในประวัติศาสตร์จะถูกสังเคราะห์ให้อยู่ในฐานะที่เป็นตัวอย่างของเหตุการณ์ประเภทหนึ่ง (kind/type) ที่ถูกนำมาใช้เพื่อมองหาความสัมพันธ์และกฎเกณฑ์ที่ทำงานอยู่ภายใต้พื้นผิวสำหรับนักสังคมศาสตร์ อดีตจะเป็นกรณีศึกษาที่มีคุณค่าก็ต่อเมื่อมันสามารถสะท้อนให้เห็นกฎเกณฑ์สากลที่รอวันจะถูกค้นพบ เช่นเดียวกับการศึกษาอดีตเชิงปฏิบัติ ไอคซ์ฮอตต์ไม่ได้มองว่าการศึกษาอดีตด้วยทัศนคติเช่นนี้ไม่มีประโยชน์ แต่ขณะเดียวกันก็ยืนยันว่า นี่ก็ไม่ใช่การศึกษาอดีตอย่างเป็นประวัติศาสตร์ (Oakeshott, 1958, pp. 163-164)

ทัศนคติที่มีต่ออดีตแบบที่สาม ที่ไอคซ์ฮอตต์เห็นว่าพบได้ทั่วไปในหมู่นักสนใจใคร่รู้เกี่ยวกับอดีต คือการมองอดีตผ่านทัศนคติแบบดื่มด่ำ (contemplative past) ตัวอย่างของทัศนคติที่มีต่ออดีตในลักษณะเช่นนี้ คือการมองอดีตผ่านสายตาของศิลปิน สำหรับศิลปินที่ดื่มด่ำกับอดีต พวกเขาไม่ได้มองว่าอดีตคือที่มาของบทเรียน ไม่ได้มองว่าอดีตเป็นตัวอย่างที่สะท้อนให้เห็นความจริงที่อยู่เบื้องหลัง แต่อดีตสำหรับพวกเขา คือ คลัง (storage) ของภาพประทับใจจากอดีตที่กระจัดกระจาย หากแต่มีความหมายดื่มด่ำในเชิงสุนทรีย์ สำหรับศิลปิน หรือผู้ที่สนใจอดีตด้วยทัศนคติแบบดื่มด่ำ วัตถุที่หลงเหลือจากอดีต ไม่ได้เป็นวัตถุที่ช่วยให้พวกเขาสามารถเข้าใจอดีตได้มากขึ้น หากแต่เป็นวัตถุที่มีคุณค่าในตัวของมันเอง เหตุการณ์ต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นในอดีตไม่ได้เป็นเหตุการณ์ที่พวกเขาพยายามเข้าใจ หากแต่เป็นภาพประทับใจที่ก่อให้เกิดอารมณ์ความรู้สึกดื่มด่ำ ศิลปิน นักสะสมโบราณวัตถุ รวมถึงกระทั่งนักประวัติศาสตร์สมัครเล่น และเหล่านักโบราณวิทยา (antiquarian) จำนวนมากต่างก็สนใจอดีตด้วยทัศนคติเช่นนี้ แนนอนเราปฏิเสธไม่ได้ว่าความรู้เกี่ยวกับอดีตที่เกิดขึ้นจากทัศนคติแบบดื่มด่ำเป็นพื้นฐานที่สำคัญมากต่อการศึกษาประวัติศาสตร์ แต่ก็เช่นเดียวกับการมองอดีตด้วยทัศนคติแบบอื่นๆ สำหรับไอคซ์ฮอตต์แล้ว การมองอดีตด้วยทัศนคติแบบดื่มด่ำ มีความแตกต่างจากการมองอดีตด้วยทัศนคติแบบนักประวัติศาสตร์อย่างมากและไม่ควรจะถูกนำมาใช้ปะปนกับการศึกษาประวัติศาสตร์ของนักประวัติศาสตร์ดังที่ควรจะเป็น (Oakeshott, 1958, pp. 164-165)

คำถามก็คือ หากการศึกษาอดีตด้วยทัศนคติเหล่านี้ ไม่ใช่การศึกษอดีตแบบนักประวัติศาสตร์ แล้วในมุมมองของไอคซ์ฮอตต์ นักประวัติศาสตร์ควรจะศึกษาอดีตด้วยทัศนคติอย่างไร? ในข้อเสนอของไอคซ์ฮอตต์ การศึกษาอดีตด้วยทัศนคติแบบนักประวัติศาสตร์ (historical past) คือการมองอดีตในฐานะที่เป็นผลพวงจากการกระทำที่เกิดขึ้นก่อนหน้า ขณะที่เป้าหมายของนักประวัติศาสตร์ คือการทำความเข้าใจเหตุการณ์เหล่านั้นว่ามีความสัมพันธ์อย่างไรกับเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นก่อน (antecedence) ในทัศนะของนักประวัติศาสตร์ เป้าหมายในการศึกษาอดีตของพวกเขาไม่ใช่การศึกษาเพื่อเรียนรู้บทเรียน ไม่ใช่การศึกษาเพื่อค้นหากฎเกณฑ์ที่กำกับ

ความเปลี่ยนแปลงทั้งหมดของมนุษย์ ไม่ใช่การใช้อดีตเพื่อสนองตอบหรือกระตุ้นอารมณ์ความรู้สึกอย่างศิลปิน หรือไม่ใช่เพราะ “ประโยชน์” อื่นใด สำหรับไอค์ช็อตต์ ทศนคติที่เหมาะสมของนักประวัติศาสตร์ คือการทำความเข้าใจเหตุการณ์ในอดีตในฐานะที่เป็นผลพวงหรือผลสืบเนื่องกับเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นก่อนหน้าเท่านั้น (Oakeshott, 1958, pp. 168-175)

ในด้านหนึ่ง แนวคิดที่ว่าด้วย ทศนคติ ที่ไอค์ช็อตต์กล่าวถึงอาจจะทำให้ผู้อ่านนึกถึงมโนทัศน์ของ ความเป็นกลาง (neutrality) หรือ การปลอดจากความลำเอียง (impartiality) ที่นักปรัชญาประวัติศาสตร์หลายคนในช่วงทศวรรษ 1960 กล่าวถึง อย่างไรก็ตาม ในทัศนะของผู้วิจัย ข้อเสนอของไอค์ช็อตต์วางอยู่บนฐานคิดที่แตกต่างไป ขณะที่แนวคิดที่ว่าด้วย ความเป็นกลาง (neutrality) หรือ ความเป็นวัตถุวิสัย (objectivity) วางอยู่บนฐานคิดแบบวิทยาศาสตร์ที่มองว่าองค์ความรู้ต้องถูกสร้างขึ้นโดยปลอดจากอิทธิพลทางความคิดของผู้ศึกษา (Wrenn, 2015, p. 11) ไอค์ช็อตต์ไม่ได้ปฏิเสธบทบาทของตัวผู้ศึกษาและไม่เคยต่อต้านการที่ผู้ศึกษาจะใช้มโนทัศน์ในยุคของตนศึกษาเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นในอดีต ประเด็นของไอค์ช็อตต์อยู่ที่ว่าการศึกษาอดีตแบบประวัติศาสตร์ เป็นการศึกษาที่วางอยู่บนรูปแบบการรับรู้คนละแบบกับการศึกษาอดีตในแบบอื่นๆ ปัญหาของการศึกษาอดีตผ่านทศนคติเชิงปฏิบัติหรือทศนคติแบบวิทยาศาสตร์ ไม่ได้อยู่ที่ว่าทศนคติเหล่านี้เป็นทศนคติที่ผิดหรือปราศจากคุณค่า เป็นแต่เพียงว่าการศึกษาอดีตด้วยทศนคติเหล่านี้ไม่ได้นำไปสู่ความเข้าใจอดีตที่ไม่ได้ถูกกำกับอยู่ด้วยเป้าหมายอื่นๆ นอกจากความปรารถนาที่จะเข้าใจตัวเหตุการณ์ที่ศึกษา กล่าวอีกนัยหนึ่ง สำหรับไอค์ช็อตต์ ความเป็นกลาง หรือ ความเป็นวัตถุวิสัย ไม่ใช่เงื่อนไขสำคัญสำหรับการแสวงหาความรู้ทางประวัติศาสตร์ ประเด็นอยู่ที่ว่า การศึกษาอดีตในอดีตแบบนักประวัติศาสตร์จะต้องเป็นการศึกษาอดีตเพื่อทำความเข้าใจความเชื่อมโยงระหว่างเหตุการณ์ในอดีต โดยไม่มีวัตถุประสงค์อื่นใดนอกจากเหนือไปจากนั้น ไม่ว่าวัตถุประสงค์อื่นๆ เหล่านี้จะฟังดูมีประโยชน์หรือมีคุณค่ามากเพียงใดก็ตาม (Oakeshott, 1958, pp. 182-183)

คำถามที่ 2: วิธีวิทยาของการศึกษาประวัติศาสตร์:

ขั้นที่ 3 มโนทัศน์ของ “แหล่งข้อมูล” “สถานการณ์ทางประวัติศาสตร์” และ “เหตุการณ์สำคัญทางประวัติศาสตร์”

เมื่อไอค์ช็อตต์อภิปรายให้เห็นแล้วว่า ความเป็นนักประวัติศาสตร์ เริ่มต้นจากการรับรู้ประสบการณ์แบบประวัติศาสตร์ และการศึกษาอดีตด้วยทศนคติในแบบประวัติศาสตร์ ประเด็นสำคัญต่อมาก็คือ แล้วในกระบวนการค้นคว้าหาความรู้ของนักประวัติศาสตร์จะต้องมีวิธีการอย่างไร ในทัศนะของไอค์ช็อตต์ การศึกษาประวัติศาสตร์ก็มีลักษณะเช่นเดียวกับการแสวงหาความรู้ในสาขาอื่นๆ ที่จะต้องเริ่มต้นจากการกำหนด มโนทัศน์ (concept) พื้นฐานที่ใช้ในการระบุวัตถุ (object) และวิธีการ (method) ในการศึกษา ด้วยเหตุนี้ ประเด็นต่อมาที่ไอค์ช็อตต์พยายาม

อภิปรายอย่างละเอียดก็คือ การศึกษาอดีตของนักประวัติศาสตร์จำเป็นต้องอาศัยมโนทัศน์อะไรบ้าง

เพื่อระบุมโนทัศน์พื้นฐานที่จำเป็นต่อการแสวงหาความรู้ทางประวัติศาสตร์ ไอล์ช็อตต์เริ่มต้นจากการกำหนดนิยามความหมายของการศึกษาประวัติศาสตร์ที่รัดกุม และน่าจะเป็นที่ยอมรับร่วมกันก่อน ในชุดของบทความเรื่อง *Three Essays On History* ไอล์ช็อตต์เริ่มต้นจากการนิยามลักษณะขององค์ความรู้ทางประวัติศาสตร์ว่าหมายถึง “...ข้อความเกี่ยวกับเหตุการณ์ต่างๆ ที่มีความสัมพันธ์กันในลักษณะใดลักษณะหนึ่ง ซึ่งอนุมานขึ้นโดยอาศัยหลักฐานที่หลงเหลือจากการกระทำในอดีต เพื่อตอบคำถามในเชิงประวัติศาสตร์...”⁸ (Oakeshott, 1999, p. 50) นิยามนี้ สะท้อนให้เห็นว่า ในความคิดของไอล์ช็อตต์นั้น ความรู้เกี่ยวกับอดีต คือ ข้อความที่ถูกเขียนขึ้นเพื่อตอบคำถามเกี่ยวกับเหตุการณ์ในอดีต เป็นข้อความที่นักประวัติศาสตร์ประกอบสร้างขึ้นจากหลักฐาน ซึ่งเป็นผลพวงจากการกระทำที่เคยเกิดขึ้น (*res gestae* หรือ *thing done*) (Oakeshott, 1999, p. 52)

โดยเหตุที่ประวัติศาสตร์ คือ ข้อเขียนที่ถูกประกอบขึ้นจากหลักฐาน มโนทัศน์แรกๆ ที่ไอล์ช็อตต์เห็นว่าเป็นมโนทัศน์ที่สำคัญที่สุดในการแสวงหาความรู้ทางประวัติศาสตร์ก็คือ หลักฐาน (*evidence*) หรือที่ไอล์ช็อตต์เรียกว่า แหล่งข้อมูล (*source*) (Oakeshott, 1999, p. 56) อย่างไรก็ตาม ความเข้าใจของไอล์ช็อตต์ที่มีต่อ “หลักฐาน” หรือ “แหล่งข้อมูล” แตกต่างไปจากทัศนะของนักประวัติศาสตร์ส่วนใหญ่ในยุคสมัยเดียวกันในหลายแง่มุมด้วยกัน

ความแตกต่างประการแรก คือ หน้าที่ของหลักฐาน ขณะที่นักประวัติศาสตร์ส่วนใหญ่มองว่าหน้าที่ของหลักฐานคือการยืนยันถึงสิ่งที่เกิดขึ้นจริง คุณลักษณะสำคัญของสิ่งที่จะเป็นหลักฐานได้จึงเป็นเรื่องของความน่าเชื่อถือ อย่างไรก็ตาม ในมุมมองของไอล์ช็อตต์ คุณค่าของหลักฐานไม่ได้อยู่ที่ความน่าเชื่อถือหรือความแท้จริง (*authentic*) ของหลักฐาน แต่อยู่ที่ศักยภาพของหลักฐานที่จะช่วยให้นักประวัติศาสตร์ตอบคำถามเกี่ยวกับเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นในอดีตได้ (Oakeshott, 1999, p. 56) ในทัศนะของไอล์ช็อตต์ หลักฐานที่ดีไม่จำเป็นต้องเป็นหลักฐานที่บันทึกโดยบุคคลที่น่าเชื่อถือ แต่เป็นหลักฐานที่เปิดโอกาสให้นักประวัติศาสตร์สามารถอนุมานเพื่อตอบข้อสงสัยของตนเกี่ยวกับเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นในอดีต ตัวอย่างเช่น ในทัศนะของนักประวัติศาสตร์บางคน ข้อความหรือตัวบทที่ถูกเขียนขึ้นโดยบุคคลที่ไม่มีส่วนเกี่ยวข้องกับเหตุการณ์ที่ตนกำลังกล่าวถึง แม้จะถูกสร้างขึ้นในยุคสมัยที่ใกล้เคียงกับเหตุการณ์แต่ก็ขาดความน่าเชื่อถือ (*authority*) และไม่ควรถูกนำมาใช้ในการศึกษา อย่างไรก็ตาม หากมองในมุมมองของไอล์ช็อตต์ แม้ว่าหลักฐานเหล่านั้นจะขาดความน่าเชื่อถือ แต่หากว่าหลักฐานนั้นสามารถ

⁸ an historical past is composed of passages of related events, inferred from present objects recognized as survival from the past, and assembled as themselves answers to historical question about the past

นำไปอนุมานเพื่อใช้ในการตอบคำถามอื่นๆ เช่น ตอบคำถามเกี่ยวกับทัศนคติของผู้ที่สร้างหลักฐานนั้นๆ หรือตอบคำถามเกี่ยวกับความรู้ของคนแต่ละกลุ่มที่มีต่อเหตุการณ์ที่หลักฐานนั้นกล่าวถึง หลักฐานดังกล่าวก็ถือได้ว่าเป็นหลักฐานที่ดีสำหรับการประกอบสร้างประวัติศาสตร์ ในแง่นี้ หลักฐานทุกอย่างมีความจริงแท้ (authenticity) ของตนเอง เนื่องจากหลักฐานทุกชิ้นล้วนแต่เป็นผลพวงจากการกระทำที่เคยเกิดขึ้นจริงในอดีต จึงสามารถเป็นประโยชน์กับการศึกษาประวัติศาสตร์ได้ทั้งสิ้นหากนักประวัติศาสตร์รู้วิธีที่จะ “อ่าน” หลักฐานดังกล่าวเพื่อตอบคำถามของตน ดังที่ไอคช็อตต์ได้กล่าวไว้ว่า

บันทึกต่าง ๆ ไม่เคยหลอกลวงเรา แม้ในบางครั้ง บันทึกเหล่านั้นอาจไม่ได้หมายความว่าสิ่งที่ได้บันทึกไว้ แต่นักประวัติศาสตร์ก็สามารถที่จะทำให้บันทึกเหล่านั้นบอกความหมายจริง ๆ กับเราได้เสมอ ถนนทุกสายล้วนมุ่งหน้าไปสู่จุดหมายปลายทางแห่งใดแห่งหนึ่ง ในกระบวนการของการแสวงหาความรู้ นักประวัติศาสตร์ไม่ได้มีจุดหมายปลายทางเป็นของตนเอง พวกเขาเพียงแต่ต้องการที่จะรู้ว่า ถนนแต่ละสายมุ่งหน้าไปสู่จุดหมายปลายทางใดเท่านั้น

(Oakeshott, 1999, p. 57)

ประการที่สอง โดยเหตุที่ไอคช็อตต์มีทัศนะต่อหลักฐานในลักษณะเช่นนี้ ทำให้ในการอภิปรายเกี่ยวกับหลักฐานในการศึกษาประวัติศาสตร์ ไอคช็อตต์จึงหลีกเลี่ยงที่จะมองหลักฐานผ่านมโนทัศน์ของ “ข้อเท็จจริง” (fact) แต่เลือกที่จะมองหลักฐานโดยใช้มโนทัศน์ของ “แหล่งข้อมูล” (source) ทั้งนี้เนื่องการมองหลักฐานผ่านมโนทัศน์ “ข้อเท็จจริง” ทำให้ดูราวกับว่าหลักฐานทางประวัติศาสตร์ทั้งหลายเป็นสิ่งที่ดำรงอยู่เอง (given) รอวันที่นักประวัติศาสตร์จะไปค้นพบ (discover) ตรงกันข้าม การใช้มโนทัศน์ของ “แหล่งข้อมูล” สะท้อนให้เห็นว่าในทัศนะของไอคช็อตต์ ทุกสิ่งทุกอย่างที่หลงเหลือจากการกระทำของผู้คนในอดีตล้วนแต่เป็นแหล่งข้อมูลที่นักประวัติศาสตร์ต้องหาวิธี “อ่าน” เพื่อทำให้แหล่งข้อมูลเหล่านั้นกลายเป็นหลักฐานที่สามารถนำมาใช้ในการตอบคำถามของตนได้ ในแง่นี้ หลักฐาน (evidence) ไม่ได้เป็นสิ่งที่ดำรงอยู่โดยตัวของมันเอง แต่เป็นสัมฤทธิ์ผลของนักประวัติศาสตร์ในการ “อ่าน” สิ่งที่หลงเหลือจากการกระทำของบุคคลในอดีตเพื่อตอบคำถามของตนเกี่ยวกับเหตุการณ์ที่เคยเกิดขึ้น (Oakeshott, 1999, p. 53)

ประการที่สาม นอกจากการมองหลักฐานด้วยมโนทัศน์ของ “แหล่งข้อมูล” จะทำให้ทัศนะของไอคช็อตต์ที่มีต่อหลักฐานมีความแตกต่างจากนักประวัติศาสตร์จำนวนมาก การมองสิ่งที่หลงเหลือจากการกระทำในอดีตในฐานะแหล่งข้อมูลยังทำให้ไอคช็อตต์เห็นว่า สิ่งที่หลงเหลือ

จากการกระทำในอดีตที่นักประวัติศาสตร์นำมาใช้ในการประกอบสร้างประวัติศาสตร์ไม่เคยมีความหมายที่ถูกต้องเพียงหนึ่งเดียว หรือมีเสียงเดียว (single voice) แต่ขึ้นอยู่กับว่านักประวัติศาสตร์จะเลือก “อ่าน” แหล่งข้อมูลอย่างไรเพื่อฟังเสียงอื่นๆ ที่ปรากฏอยู่ในหลักฐานได้มากน้อยแค่ไหน (Oakeshott, 1999, p. 52) ความหมายของแหล่งข้อมูลจึงไม่ได้เป็นสิ่งที่นักประวัติศาสตร์จะต้องค้นหาเพื่อให้เข้าถึงสิ่งที่ซ่อนอยู่ แต่เป็นสิ่งที่นักประวัติศาสตร์จะต้องหาวิธีการที่จะอนุมานเพื่อนำไปใช้ในการตอบคำถามในทางประวัติศาสตร์ เพื่อสร้างภาพของอดีตให้มีความแจ่มชัดสอดคล้องต้องกัน และปราศจากความขัดแย้งในตนเอง ซึ่งถือได้ว่าเป็นเป้าหมายของการแสวงหาความรู้เกี่ยวกับอดีตในเชิงประวัติศาสตร์

อย่างไรก็ตาม สำหรับนักประวัติศาสตร์ แม้ว่าการเรียนรู้วิธีที่จะ “อ่าน” สิ่งทั้งหลายเหลือจากการกระทำในอดีตเพื่อทำให้สิ่งเหล่านั้นกลายเป็นแหล่งข้อมูลหรือหลักฐานทางประวัติศาสตร์ เพื่อสร้างความกระจ่างเกี่ยวกับเหตุการณ์ในอดีตอาจจะถือได้ว่าเป็นความสำเร็จในขั้นหนึ่ง แต่ความสำเร็จนั้นก็ไม่ได้ถือเป็นจุดสิ้นสุดของกระบวนการแสวงหาความรู้ทางประวัติศาสตร์ หากเป็นเพียงจุดเริ่มต้น การเรียนรู้วิธีการอนุมานจากแหล่งข้อมูลอาจจะช่วยให้นักประวัติศาสตร์เข้าใจการกระทำของบุคคลในอดีตผ่านสิ่งที่หลงเหลือจากการกระทำของเขา แต่ในการสร้างความรู้เกี่ยวกับอดีตที่แจ่มชัด นักประวัติศาสตร์จะต้องอาศัยมโนทัศน์อื่นๆ เพื่อทำความเข้าใจกับการกระทำจำนวนมากที่เคยเกิดขึ้น ทั้งนี้เพื่อให้นักประวัติศาสตร์สามารถประกอบสร้างภาพของอดีตที่มีความหมายมากกว่าสิ่งที่สามารถอนุมานได้จากหลักฐาน สำหรับไอค์ช็อตต์มโนทัศน์ที่จำเป็นต่อการทำความเข้าใจเหตุการณ์ในอดีตในขั้นต่อไปก็คือ มโนทัศน์ของ *สถานการณ์ทางประวัติศาสตร์* (historical situation)

ตามคำอธิบายของไอค์ช็อตต์ มโนทัศน์ของ *สถานการณ์ทางประวัติศาสตร์* หมายถึง หน่วย (object, reality, existence) ที่นักประวัติศาสตร์สร้างขึ้นเพื่อทำความเข้าใจเหตุการณ์ (occurrence) จำนวนมากที่นักประวัติศาสตร์รับรู้ผ่านการวิเคราะห์แหล่งข้อมูลที่หลงเหลือมาจากอดีต สถานการณ์ทางประวัติศาสตร์ไม่ได้เป็นสิ่งที่นักประวัติศาสตร์ค้นพบจากหลักฐาน แต่เป็นผลรวม (net outcome) ที่นักประวัติศาสตร์สร้างขึ้นจากการเชื่อมโยงเหตุการณ์ย่อยๆ (occurrence) ในอดีตให้กลายเป็นวัตถุทางประวัติศาสตร์ (historical object, historical reality) ที่มีลักษณะเฉพาะ (character) บางประการที่แตกต่างและสามารถแยกแยะได้จากสถานการณ์ทางประวัติศาสตร์อื่นๆ ทั้งยังต้องมีการดำรงอยู่ (existence) ที่ต่อเนื่องยาวนานพอสมควร (Oakeshott, 1999, p. 58) ตัวอย่างของสิ่งที่ไอค์ช็อตต์เรียกว่า สถานการณ์ทางประวัติศาสตร์มีอยู่มากมาย ไม่ว่าจะเป็น “ศาสนาคริสต์ตามความเชื่อของนักบุญเปาโล” “ลัทธิเพลโตนิยมแบบ อเล็กซานเดรีย” “กวีนินท์แนวมหากาพย์ในช่วงต้นยุคกลาง” “โครงสร้างอย่างเป็นทางการของสังคมพิวบลในปะเทศอังกฤษสมัยศตวรรษที่ 13” “การปฏิรูปศาสนา” “การปฏิวัติทางวิทยาศาสตร์” “แนวคิดแบบปัจเจกชนนิยมในอังกฤษช่วงศตวรรษที่ 17” หรือ “การปฏิวัติฝรั่งเศส” (Oakeshott, 1999, p. 59)

จะเห็นได้ว่า วัตถุในทางประวัติศาสตร์เหล่านี้ ไม่ได้เป็นสิ่งที่ปรากฏอยู่ในหลักฐานที่หลงเหลือมาจากอดีต (สิ่งที่เรียกกันว่า “การปฏิวัติฝรั่งเศส” หรือ “การปฏิรูปศาสนา” ไม่ได้เป็นสิ่งที่บุคคลร่วมสมัยรู้จัก) แต่เป็นมโนทัศน์ที่นักประวัติศาสตร์สร้างขึ้นจากการเชื่อมโยงเหตุการณ์ทางประวัติศาสตร์ (historical occurrence) จำนวนมากเข้าด้วยกันให้กลายเป็นหน่วยของการวิเคราะห์ทางประวัติศาสตร์ที่มีอัตลักษณ์ (identity) ที่ชัดเจนและแตกต่างไปจากหน่วยทางประวัติศาสตร์อื่นๆ

เช่นเดียวกับแหล่งข้อมูลทางประวัติศาสตร์ โอ๊คช็อตต์มองว่า สถานการณ์ทางประวัติศาสตร์ไม่ใช่สิ่งที่ดำรงอยู่เอง (given) แต่เป็นสมมุติฐานผลจากการที่นักประวัติศาสตร์เชื่อมโยงเหตุการณ์ต่างๆ ในอดีตให้กลายเป็นหน่วยที่มีลักษณะเฉพาะตัว แม้ว่านักประวัติศาสตร์จำนวนมากอาจจะมองว่าสถานการณ์ทางประวัติศาสตร์เป็นสิ่งที่ดำรงอยู่เองเช่นเดียวกับปรากฏการณ์ธรรมชาติ (natural phenomenon) และเป็นหัวข้อของการศึกษาค้นคว้าทางประวัติศาสตร์ แต่สิ่งที่นักประวัติศาสตร์จำนวนมากมองข้ามไปก็คือ สถานการณ์เหล่านี้จะปรากฏขึ้นในความรับรู้ของเราไม่ได้ หากปราศจากการเชื่อมโยงโดยนักประวัติศาสตร์มาแต่ต้น (Oakeshott, 1999, p. 59) และแม้ว่าการศึกษาของนักประวัติศาสตร์ในรุ่นหลังๆ อาจจะทำให้ความหมายของสถานการณ์ทางประวัติศาสตร์แต่ละสถานการณ์เปลี่ยนแปลงไป (ตัวอย่างเช่น การศึกษา “การปฏิวัติฝรั่งเศส” หรือ “การปฏิรูปศาสนา” ในยุคหลังอาจจะให้ภาพความรับรู้เกี่ยวกับสถานการณ์ดังกล่าวเปลี่ยนแปลงไปจากที่เคยรับรู้กันมา) แต่ความเปลี่ยนแปลงของการตีความเหล่านั้นก็ไม่ได้ทำลายสถานการณ์ทางประวัติศาสตร์ (historical situation) ที่ถูกสร้างขึ้นโดยนักประวัติศาสตร์รุ่นก่อน หากแต่เป็นส่วนหนึ่งของกระบวนการพัฒนาองค์ความรู้ทางประวัติศาสตร์ เนื่องจากสิ่งที่นักประวัติศาสตร์รุ่นหลังได้รับจากกระบวนการตีความที่เกิดขึ้นใหม่ คือภาพของอดีตมีความแจ่มชัด สอดคล้องต้องกัน และปราศจากความขัดแย้งในตัวเองมากยิ่งขึ้น

การประกอบสร้างสถานการณ์ทางประวัติศาสตร์ที่มีลักษณะเฉพาะตัว ดำรงอยู่อย่างต่อเนื่องในระยะเวลาที่ยาวนานเป็นขั้นตอนหนึ่งของการแสวงหาความรู้ทางประวัติศาสตร์ อย่างไรก็ตาม สำหรับโอ๊คช็อตต์ การประกอบสร้างสถานการณ์ทางประวัติศาสตร์ยังไม่ใช่ว่าทั้งหมดของกระบวนการแสวงหาความรู้ทางประวัติศาสตร์ เนื่องจากมโนทัศน์ว่าด้วย สถานการณ์ทางประวัติศาสตร์เป็นมโนทัศน์ที่ใช้สำหรับทำความเข้าใจอดีตในลักษณะที่หยุดนิ่ง (static) ดายตัวเพื่อแสดงให้เห็นลักษณะเฉพาะของสถานการณ์นั้นๆ ที่แตกต่างไปจากสถานการณ์อื่น ๆ โดยเลือกที่จะยังไม่คำนึงถึงมิติของเวลาหรือความเปลี่ยนแปลง (transformation) ซึ่งเป็นคุณลักษณะสำคัญของความรู้ในทางประวัติศาสตร์ที่แตกต่างไปจากศาสตร์อื่นๆ (การมองสถานการณ์ทางประวัติศาสตร์ในฐานะที่เป็นหน่วยของการศึกษาประวัติศาสตร์ที่มีอัตลักษณ์ดำรงอยู่อย่างต่อเนื่องจะเป็นไปได้ก็ต่อเมื่อเราเลือกที่จะมองว่ามีบางอย่างที่ไม่เปลี่ยนแปลงดำรงอยู่ท่ามกลางความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นโดยรอบ การประกอบสร้างสถานการณ์ทางประวัติศาสตร์จึงจำเป็นต้อง

เลือกที่จะละเลยมิติของความเปลี่ยนแปลงในการศึกษาอดีตเพื่อประกอบสร้างลักษณะเฉพาะของสถานการณ์ทางประวัติศาสตร์ที่มีลักษณะคงที่ในระดับหนึ่งเป็นการชั่วคราว) (Oakeshott, 1999, pp. 66-67) ดังนั้น ในการแสวงหาความรู้ทางประวัติศาสตร์ในมิติของเวลาและความเปลี่ยนแปลง นักประวัติศาสตร์จำเป็นต้องอาศัยมโนทัศน์อีกรูปแบบหนึ่งในการศึกษาเหตุการณ์ในอดีต ไอคซ์ฮอตต์เรียกมโนทัศน์ดังกล่าวว่า เหตุการณ์สำคัญทางประวัติศาสตร์ (historical events)

แม้ว่ามองโดยผิวเผิน มโนทัศน์ของ เหตุการณ์สำคัญทางประวัติศาสตร์ จะคล้ายคลึงกับสถานการณ์ทางประวัติศาสตร์ เพียงแต่อาจจะเป็นสถานการณ์ที่ใหญ่โตหรือสำคัญกว่าสถานการณ์ทางประวัติศาสตร์ทั่วไป แต่ไอคซ์ฮอตต์ใช้มโนทัศน์ เหตุการณ์สำคัญทางประวัติศาสตร์ ในลักษณะที่เฉพาะเจาะจง ด้วยการเชื่อมโยง คำว่า เหตุการณ์สำคัญ (events) เข้ากับรากศัพท์ในภาษาลาตินที่มาจาก คำว่า eventus หรือ “ผลลัพธ์” (outcome) (Oakeshott, 1999, p. 68) ในทัศนะของไอคซ์ฮอตต์ ลักษณะสำคัญของมโนทัศน์ “เหตุการณ์สำคัญทางประวัติศาสตร์” คือ ความเป็นผลลัพธ์ กล่าวคือเหตุการณ์สำคัญทางประวัติศาสตร์ คือการมองสถานการณ์ทางประวัติศาสตร์หนึ่งๆ ในฐานะที่เป็นผลลัพธ์ของเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นในช่วงเวลาก่อนหน้านี้ (antecedent events) ดังที่ไอคซ์ฮอตต์อธิบายว่า

สถานการณ์ทางประวัติศาสตร์ (historical situation) จะถูกเปลี่ยนให้กลายเป็นเหตุการณ์สำคัญทางประวัติศาสตร์ (historical event) เมื่อมันถูกวิเคราะห์ในฐานะที่เป็นผลลัพธ์ของเหตุการณ์ต่างๆ ที่เกิดขึ้นก่อนหน้านี้ แม้ว่าเหตุการณ์เหล่านั้นอาจจะดูไม่ได้เกี่ยวข้องกับสถานการณ์ทางประวัติศาสตร์ ดังกล่าวโดยตรง เช่นเดียวกับการที่ แหล่งข้อมูล (source) จะถูกเปลี่ยนให้กลายเป็น หลักฐาน (evidence) เมื่อถูกนำมาใช้ในการอนุมานถึงเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นในอดีต สถานการณ์ทางประวัติศาสตร์ซึ่งมีลักษณะคงที่ไม่เคลื่อนไหวก็จะถูกทำให้กลายเป็นเหตุการณ์สำคัญทางประวัติศาสตร์ที่มีพลวัต เมื่อมันถูกทำความเข้าใจในฐานะที่เป็นผลลัพธ์ของเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นก่อนหน้านี้

(Oakeshott, 1999, p. 70)

สำหรับไอคซ์ฮอตต์ การมองเหตุการณ์ในอดีตผ่านมโนทัศน์ของ เหตุการณ์สำคัญทางประวัติศาสตร์ เป็นเงื่อนไขสำคัญที่สุดของการแสวงหาความรู้ทางประวัติศาสตร์ เนื่องจาก

ประการแรก การมองเหตุการณ์ในอดีตผ่านแนวคิดดังกล่าวทำให้นักประวัติศาสตร์รับรู้อดีตในมิติของพลวัต (dynamic) และความเปลี่ยนแปลง (change) ซึ่งเป็นลักษณะสำคัญของความรู้ทางประวัติศาสตร์ ประการที่สอง การมองอดีตในฐานะผลลัพธ์ของเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นก่อนหน้าทำให้นักประวัติศาสตร์ทำความเข้าใจเหตุการณ์ในอดีตด้วยการเชื่อมโยงกับเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นก่อน (antecedent events) ไม่ใช่เหตุการณ์ที่เกิดขึ้นภายหลัง (subsequent events) การเชื่อมโยงเหตุการณ์ในลักษณะเช่นนี้ช่วยให้นักประวัติศาสตร์ไม่ตัดสินอดีตจากจุดยืนของปัจจุบันผ่านทัศนคติเชิงปฏิบัติ (practical attitude) หรือบนทัศนคติแบบวิทยาศาสตร์ (scientific past) และทำให้การศึกษาอดีตเป็นไปเพื่อการศึกษาทำความเข้าใจกับอดีตอย่างแท้จริง ซึ่งโอ๊คซอตต์เห็นว่าเป็นเงื่อนไขที่สำคัญมากของการศึกษาอดีต “อย่างเป็นทางการประวัติศาสตร์” (historical past)

คำถามที่ 2: วิธีวิทยาของการศึกษาประวัติศาสตร์:

ขั้นที่ 4: การอธิบายในทางประวัติศาสตร์

แน่นอนว่า ในด้านหนึ่ง การพยายามหาความสัมพันธ์ระหว่างเหตุการณ์ที่ศึกษา กับเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นก่อนหน้าอาจจะทำให้หลายคนมองว่าโอ๊คซอตต์ก็เช่นเดียวกับนักปรัชญาประวัติศาสตร์จำนวนมากที่มองว่า การอธิบาย (explanation) คือสาระสำคัญของการแสวงหาความรู้ทางประวัติศาสตร์ อย่างไรก็ตาม ประเด็นที่ทำให้โอ๊คซอตต์มีความแตกต่างจากนักปรัชญาประวัติศาสตร์จำนวนมากก็คือ แม้โอ๊คซอตต์จะเห็นว่าการเข้าใจความเชื่อมโยงระหว่างเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นก่อน (antecedence) กับเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นตามมา (subsequence) เป็นสาระสำคัญของการแสวงหาความรู้ทางประวัติศาสตร์ แต่โอ๊คซอตต์มองว่า ความสัมพันธ์ระหว่างเหตุการณ์ทางประวัติศาสตร์ไม่ควรถูกจำกัดอยู่ภายใต้แนวคิดว่าการอธิบายในแบบสาเหตุและผลลัพธ์ (causal relationship) ทั้งยังพยายามเสนอว่าวิธีการเชื่อมโยงเหตุการณ์ในอดีตในลักษณะที่ โอ๊คซอตต์เห็นว่าเหมาะสมกับการอธิบายในทางประวัติศาสตร์ควรจะมีลักษณะอย่างไร

โดยทั่วไป แม้ว่านักประวัติศาสตร์ส่วนใหญ่จะเห็นพ้องต้องกันว่าสาระสำคัญของการศึกษาประวัติศาสตร์อยู่ที่การสร้างคำอธิบาย แต่นักประวัติศาสตร์ส่วนใหญ่มักจะไม่ได้ใคร่ครวญอย่างลึกซึ้งว่าการอธิบายมีความหมายอย่างไร จากการสำรวจงานเขียนทางด้านปรัชญาประวัติศาสตร์ในยุคสมัยเดียวกัน โอ๊คซอตต์พบว่า “การอธิบาย” ที่นักประวัติศาสตร์ใช้ประกอบไปด้วยรูปแบบการให้เหตุผลเชื่อมโยงที่แตกต่างกันหลายรูปแบบ การอธิบายในลักษณะแรกที่พบเห็นได้ทั่วไปก็คือ การใช้เจตนาของผู้กระทำ (intention) เป็นปัจจัยหลักในการอธิบาย จะเห็นได้ว่าในงานศึกษาเหตุการณ์ในอดีตจำนวนมาก วิธีการที่นักประวัติศาสตร์ใช้ในการอธิบายก็คือการพยายามเข้าถึงแรงจูงใจของผู้กระทำในอดีต สำหรับนักประวัติศาสตร์จำนวนมาก การทำความเข้าใจเหตุการณ์ในประวัติศาสตร์ก็คือการทำความเข้าใจวิธีคิดที่อยู่

เบื้องหลังการกระทำของบุคคลในประวัติศาสตร์ การอธิบายด้วยการอ้างอิงถึงเจตนาของผู้กระทำนี้ แม้ว่าโอ๊คชอตต์จะเห็นว่าสามารถใช้ได้ในการอธิบายเหตุการณ์หรือสถานการณ์ทางประวัติศาสตร์บางอย่าง แต่ในการทำความเข้าใจเหตุการณ์สำคัญทางประวัติศาสตร์ สิ่งที่น่าประวัติศาสตร์ต้องทำในการทำความเข้าใจ ไม่ใช่การวิเคราะห์ไปที่เจตนาของบุคคล แต่เป็นการศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นก่อนหน้ากับเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นตามมา แม้ว่าเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นในภายหลังจะไม่ได้เกิดขึ้นจากเจตนาของผู้กระทำที่เกิดขึ้นก่อนเหตุการณ์ก็ตาม (Oakeshott, 1999, pp. 91-92) กล่าวอีกนัยหนึ่ง แม้จะไม่ได้ปฏิเสธการอธิบายความสัมพันธ์ระหว่างเหตุการณ์โดยอาศัยเจตนาของผู้กระทำในอดีต แต่โอ๊คชอตต์เห็นว่าการอธิบายในความหมายนี้มีลักษณะที่จำกัดเกินไป ไม่เพียงพอที่จะใช้ในการทำความเข้าใจการอธิบายในทางประวัติศาสตร์ได้อย่างครอบคลุมเท่าที่ควร

นอกจากการอธิบายโดยใช้แนวคิดเรื่องเจตจำนง การอธิบายในอีกลักษณะหนึ่งที่น่าสนใจนักประวัติศาสตร์ และโดยเฉพาะอย่างยิ่งนักสังคมศาสตร์จำนวนมากมักจะใช้ คือการค้นหาสหสัมพันธ์ (correlation) ระหว่างเหตุการณ์ต่างๆ ตัวอย่างเช่น ความสัมพันธ์ระหว่างการสะสมอาวุธกับการทำสงคราม หรือความสัมพันธ์ระหว่างการเปิดเสรีทางการค้ากับการขยายตัวของการเพาะปลูกภายในประเทศ การอธิบายด้วยสหสัมพันธ์นี้เป็นอีกวิธีการหนึ่งที่นักสังคมศาสตร์รวมถึงนักประวัติศาสตร์บางกลุ่มมักจะนำมาใช้ โดยเฉพาะหลังจากที่ได้รับอิทธิพลจากนักประวัติศาสตร์ในสกุลอ็อนนาลส์ (Annales School) ซึ่งมีการใช้เครื่องมือการวิเคราะห์ทางสังคมศาสตร์อย่างเข้มข้นโดยยืนยันว่าประวัติศาสตร์ควรจะเป็นวิทยาศาสตร์ อย่างไรก็ตาม โอ๊คชอตต์เห็นว่าแม้การมองหาสหสัมพันธ์อาจจะทำให้นักประวัติศาสตร์สามารถตั้งคำถามหรือตั้งข้อสังเกตที่น่าสนใจเกี่ยวกับความสัมพันธ์ระหว่างเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นก่อนกับเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นหลัง แต่การหาสหสัมพันธ์ไม่สามารถให้คำตอบได้ว่าความสัมพันธ์ที่เกิดขึ้นเป็นความสัมพันธ์ในลักษณะใด นอกจากนี้ การมองความสัมพันธ์ในลักษณะสหสัมพันธ์ยังไม่ทำให้เราเข้าใจลักษณะของ *สถานการณ์ทางประวัติศาสตร์* ที่เราศึกษามากขึ้น ซึ่งถือเป็นจุดบกพร่องสำคัญ เนื่องจากเป้าหมายของการศึกษาประวัติศาสตร์ไม่ใช่แค่การอธิบายความสัมพันธ์ระหว่างเหตุการณ์สำคัญทางประวัติศาสตร์ แต่ยังรวมถึงการอธิบายลักษณะของสถานการณ์ทางประวัติศาสตร์ที่เรา กำลังศึกษาอยู่ให้แจ่มชัดและสอดคล้องต้องกันมากยิ่งขึ้นด้วย (Oakeshott, 1999, pp. 96-100)

นอกจากการอธิบายโดยใช้สหสัมพันธ์ การอธิบายในอีกรูปแบบหนึ่งที่ได้รับอิทธิพลอย่างสูงจากวิธีคิดแบบวิทยาศาสตร์ ก็คือการอธิบายโดยอาศัยแนวคิดด้วย สาเหตุ (cause) โดยทั่วไป นักประวัติศาสตร์ส่วนใหญ่มักจะอธิบายสาเหตุของเหตุการณ์ต่างๆ อยู่แล้ว เพียงแต่ก่อนที่จะมีการศึกษาปรัชญาประวัติศาสตร์อย่างจริงจังในช่วงหลังสงครามโลกครั้งที่ 2 แนวคิดเรื่องสาเหตุนั้นไม่ได้ถูกหยิบยกมาใคร่ครวญอย่างละเอียดมากนัก นักประวัติศาสตร์ส่วนใหญ่ใช้

คำว่า “สาเหตุ” อย่างหลวม ๆ เพื่อเชื่อมโยงการกระทำกับผลของการกระทำที่เกิดขึ้น แนวคิดที่ว่าด้วย “สาเหตุ” ถูกนำมาวิเคราะห์อย่างละเอียดในช่วงหลังสงครามโลกครั้งที่ 2 หลังจากที่ คาร์ล กุสตาฟ เฮมเพล (Carl Gustav Hempel) เสนอให้นักประวัติศาสตร์ อธิบายโดยใช้หลักการซึ่งเรียกว่า ตัวแบบการอธิบายด้วยการนิรนัย (deductive-nomological model of explanation) ในมุมมองของนักปรัชญาวิทยาศาสตร์อย่างเฮมเพล คำว่า “สาเหตุ” ที่แท้จริงนั้น จะต้องสัมพันธ์กับกฎสากล (universal law) ที่จะเกิดขึ้นเสมอในทุกกาลเทศะ การศึกษาประวัติศาสตร์ในทัศนะของเฮมเพล จึงมีเป้าหมายไม่ต่างจากวิทยาศาสตร์นั่นคือการค้นหาหลักการสากล หรือ กฎทั่วไป (covering law) จากเหตุการณ์ต่างๆ ที่เกิดขึ้นในอดีต (Oakeshott, 1999, pp. 83-84)

ในทัศนะของโอ๊คชอตต์ แม้ว่าการอธิบายด้วยการค้นหาสาเหตุจะเป็นสิ่งที่นักวิทยาศาสตร์มองว่าเป็นรูปแบบของการอธิบายที่รัดกุมที่สุด แต่การอธิบายในความหมายดังกล่าวไม่ใช่รูปแบบการอธิบายที่เหมาะสมกับประวัติศาสตร์ เนื่องจากเหตุผลหลายประการด้วยกัน ประการแรก โอ๊คชอตต์ไม่ได้ปฏิเสธว่ามีความเป็นไปได้ที่จะศึกษาเหตุการณ์ในอดีตอย่างเป็นวิทยาศาสตร์ ดังที่โอ๊คชอตต์ได้กล่าวถึงไว้แล้วใน *Experience and its Modes* และ *The activity of being an historian* การศึกษาอดีตสามารถเป็นไปได้ในหลายลักษณะ ขึ้นอยู่กับการศึกษาว่าวางอยู่บนทัศนคติแบบใด การศึกษาอดีตอย่างเป็นวิทยาศาสตร์ (scientific past) นั้นเป็นไปได้ หากการศึกษามองจากมุมมองของวิทยาศาสตร์ที่ศึกษาเหตุการณ์ในอดีตเพื่อค้นหากฎทั่วไปแบบเดียวกับวิทยาศาสตร์ อย่างไรก็ตาม การศึกษาอดีตผ่านวิธีการรับรู้แบบวิทยาศาสตร์ ไม่ถือว่าเป็นการศึกษาอดีตแบบประวัติศาสตร์ เนื่องจากเป้าหมายของการศึกษาไม่ได้เป็นไปเพื่อทำความเข้าใจกับเหตุการณ์ในประวัติศาสตร์โดยตัวของมันเอง แต่เป็นการศึกษาเพื่อค้นหากฎทั่วไปที่อยู่เบื้องหลังเหตุการณ์ต่างๆ ที่เกิดขึ้น เหตุการณ์ทางประวัติศาสตร์ถูกมองเป็นเพียงตัวอย่างหรือเป็นการแสดงออกของกฎเกณฑ์ทั่วไปที่ทำงานอยู่ใต้พื้นผิวของเหตุการณ์ที่เรามองเห็น ซึ่งทัศนะเช่นนี้ไม่ได้ทำให้เกิดความรู้ทางประวัติศาสตร์ ในความหมายของประสบการณ์ต่ออดีตที่แจ่มชัด สอดคล้องต้องกันและปราศจากความขัดแย้งในตัวเอง แต่เป็นการศึกษาเหตุการณ์ในอดีตโดยมองแต่ละเหตุการณ์ในฐานะตัวแทนของเหตุการณ์แต่ละประเภทเท่านั้น (Oakeshott, 1958, pp. 163-164)

ปัญหาประการที่สองของการใช้แนวคิดที่ว่าด้วย สาเหตุ ในการอธิบายเหตุการณ์ในประวัติศาสตร์ก็คือ แนวคิดที่ว่าด้วย สาเหตุ ที่ใช้กันในทางวิทยาศาสตร์ มีเงื่อนไขหลายอย่างที่ไม่สอดคล้องกับเป้าหมายของการศึกษาประวัติศาสตร์ ทั้งยังเป็นไปไม่ได้ในเชิงญาณวิทยาของประวัติศาสตร์ โอ๊คชอตต์ยกตัวอย่างนิยามของคำว่าสาเหตุที่ใช้กันในทางวิทยาศาสตร์โดยอ้างอิงจากแนวคิดของเฮมเพล รวมถึงนักปรัชญาวิทยาศาสตร์ที่สำคัญมากอีกคนหนึ่งนั่นคือ คาร์ล ป็อบเปอร์ (Karl Popper) ซึ่งเชื่อว่าการอธิบายหาความสัมพันธ์เชิงเหตุและผล วางอยู่บนหลักการว่า มีวัตถุของการศึกษา 2 อย่าง ซึ่งสามารถระบุประเภท (kind) ได้อย่างชัดเจน (มีขอบเขต

และคุณสมบัติที่ตายตัว สามารถแยกออกจากวัตถุอื่น ๆ และมีสถานะคงที่) และมีกฎทั่วไปที่จะใช้ในการเชื่อมโยงความสัมพันธ์ระหว่างวัตถุของการศึกษาทั้ง 2 บนหลักการที่มีระเบียบแบบแผน โอ๊คช็อตต์ยอมรับในหลักการหรือนิยามของความสัมพันธ์เชิงเหตุผลในแบบแฮมเพลและป็อบเปอร์นำเสนอ แต่ไม่เห็นว่าการดังกล่าวจะสามารถนำมาปรับใช้ในการอธิบายเหตุการณ์ในการศึกษาประวัติศาสตร์ได้ (Oakeshott, 1999, pp. 83-86)

ในทัศนะของโอ๊คช็อตต์ ปัญหาสำคัญของความสัมพันธ์เชิงเหตุผลในแบบแฮมเพลและป็อบเปอร์ก็คือการมองเหตุการณ์ทางประวัติศาสตร์บนฐานคิดแบบสัจนิยม (realism) ที่มองว่าเหตุการณ์ทางประวัติศาสตร์เป็นปรากฏการณ์ที่มีอยู่จริงในลักษณะเดียวกันกับปรากฏการณ์ธรรมชาติ ทั้งที่ในความเป็นจริง เหตุการณ์ทางประวัติศาสตร์เป็นวัตถุหรือหน่วยของการศึกษาที่นักประวัติศาสตร์ประกอบสร้างขึ้นจากหลักฐานที่หลงเหลืออยู่ในปัจจุบัน การศึกษาประวัติศาสตร์ไม่ได้เหมือนวิทยาศาสตร์ธรรมชาติที่ต้องการค้นหาหลักการทั่วไปที่กำกับความสัมพันธ์ระหว่างปรากฏการณ์ต่างๆ ที่ดำรงอยู่ในตัวของมันเอง (given) แต่คือการเข้าใจเหตุการณ์ทางประวัติศาสตร์ที่นักประวัติศาสตร์ประกอบสร้างให้ชัดเจนยิ่งขึ้น ทั้งในแง่ลักษณะ (character) ของตัวเหตุการณ์ และในแง่ของความสัมพันธ์ระหว่างเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นก่อนกับเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นในภายหลัง ปัญหาของการอธิบายผ่านมโนทัศน์ของ “สาเหตุ” คือพยายามหาความสัมพันธ์ในเชิงสาเหตุและผลลัพธ์ ซึ่งใช้ได้ดีในกรณีของวิทยาศาสตร์ แต่อาจจะทำได้ยากในกรณีของประวัติศาสตร์ ขณะเดียวกัน ก็เลือกจำกัดการอธิบายเฉพาะในด้านของการหาความสัมพันธ์ระหว่างเหตุการณ์ แต่ไม่ได้สนใจการอธิบายในแง่ของการสร้างความเข้าใจต่อลักษณะเหตุการณ์ที่มีทัศนะแตกต่างไปจากที่เคยรับรู้กันมาแต่เดิม ซึ่งเป็นเป้าหมายอีกด้านหนึ่งที่สำคัญของการศึกษาประวัติศาสตร์ ด้วยเหตุนี้ โอ๊คช็อตต์จึงเห็นว่าแนวคิดเรื่องการอธิบายอาจไม่เหมาะสมที่จะใช้กับการศึกษาประวัติศาสตร์มากนัก (Oakeshott, 1999, p. 88)⁹

คำถามก็คือ ถ้าโอ๊คช็อตต์เห็นว่าเหตุการณ์ทางประวัติศาสตร์ ไม่ควรถูกเข้าใจในความหมายของเจตจำนงของผู้กระทำ การแจกแจงสหสัมพันธ์ระหว่างเหตุการณ์ หรือการอธิบายความสัมพันธ์เชิงเหตุและผลระหว่างเหตุการณ์โดยอาศัยกฎทั่วไป การอธิบายในทางประวัติศาสตร์ควรจะเชื่อมโยงความสัมพันธ์ระหว่างเหตุการณ์ทางประวัติศาสตร์ในลักษณะใด?

⁹ A cause may be sought only for an already known and understood effect. Here, both the events which are recognized to be the causal conditions of the event whose occurrence is to be explained, and the law in them of which they are recognized as causal, may be distinguished from all the events which accompany it and from inappropriate law only in terms of the character already attributed to the event whose occurrence is to be explained. In short, it assumes to be already known what it is the purpose of an historical enquiry to ascertain.

ในบทความเรื่อง *Three Essays on History* ไอคซ์ฮอตต์เสนอว่าแนวทางในการสร้างความสัมพันธ์ระหว่างเหตุการณ์ทางประวัติศาสตร์ ที่นักประวัติศาสตร์ใช้ไม่ใช่การอ้างอิงกับกฎเกณฑ์หรือหลักการสากลใดๆ ทั้งยังไม่ได้ใช้หลักการของความสัมพันธ์เชิงสาเหตุและผลลัพธ์ (causal relationship) แบบที่ใช้กันในการอธิบายในทางวิทยาศาสตร์ หากแต่เป็นไปในลักษณะของการเชื่อมโยงให้เห็นถึงความเป็นเงื่อนไขซึ่งกันและกัน (contingent relationship) ความสัมพันธ์ลักษณะนี้ ไม่ได้วางอยู่บนหลักการของ “สาเหตุ” กล่าวคือความสำคัญของเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นก่อน ไม่ได้ถูกกำกับด้วยผลลัพธ์ของเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นตามมา แต่เหตุการณ์ที่เกิดขึ้นก่อนเป็นเงื่อนไขในทางใดทางหนึ่งนำไปสู่เหตุการณ์ที่เกิดขึ้นตามมา (Oakeshott, 1999, p. 102) ไอคซ์ฮอตต์ได้นิยามถึงลักษณะของความเป็นเงื่อนไขซึ่งกันและกันระหว่างเหตุการณ์ไว้ว่า หมายถึง

รูปแบบของความสัมพันธ์ซึ่ง (เมื่อผ่านการศึกษาแล้ว พบว่า) ดำรงอยู่ระหว่างเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นก่อน (antecedent event) กับเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นภายหลัง (subsequent event) ในลักษณะที่สามารถอธิบายได้ว่า อัตลักษณ์ของเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นภายหลังเป็นผล (outcome) มาจากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นก่อน หรือ ในลักษณะที่อธิบายได้ว่าเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นภายหลังเป็นผลมาจากการมาประกอบเข้าด้วยกัน (assemblage) ของเหตุการณ์ต่างๆ ที่เกิดขึ้นก่อน ซึ่งเกี่ยวข้องสัมพันธ์กันในลักษณะที่นำไปสู่เหตุการณ์ที่เกิดขึ้นภายหลัง

(Oakeshott, 1999, p. 101)

การเลือกที่จะอธิบายความสัมพันธ์ในลักษณะนี้ สะท้อนให้เห็นเจตนาของไอคซ์ฮอตต์ที่จะสร้างวิธีการอธิบายในแบบที่ไอคซ์ฮอตต์คิดว่าเหมาะสมที่สุดสำหรับการศึกษาศาสตร์ประวัติศาสตร์ในด้านหนึ่ง ไอคซ์ฮอตต์พยายามหลีกเลี่ยงการใช้กฎทั่วไปโดยชี้ให้เห็นว่าความสัมพันธ์ระหว่างเหตุการณ์ที่เกิดก่อนกับเกิดหลังไม่ได้สัมพันธ์กันบนกฎเกณฑ์ที่มีลักษณะตายตัวหรือมีลักษณะเป็นความสัมพันธ์แบบกลไก (mechanical) ขณะเดียวกันก็พยายามหลีกเลี่ยงการอธิบายออกจากฐานคิดเชิงปฏิบัติที่ใช้ผลลัพธ์ของเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นทีหลังมาเป็นจุดตั้งต้นในการอธิบายในแบบย้อนจากปัจจุบันกลับไปสู่อดีต (retrospective) ซึ่งนักปรัชญาประวัติศาสตร์หลายคนไม่ว่าจะเป็น W.H. Walsh (Walsh, 1967, pp. 59-65) หรือ Arthur C. Danto (Danto, 2007,

p. 159)¹⁰ มองว่าเป็นลักษณะเฉพาะของการอธิบายแบบประวัติศาสตร์ที่แตกต่างไปจากการอธิบายในแบบวิทยาศาสตร์ธรรมชาติ

เพื่อขยายความให้เห็นถึงลักษณะเฉพาะของการอธิบายด้วยการเชื่อมโยงความสัมพันธ์ระหว่างเหตุการณ์สำคัญทางประวัติศาสตร์ในแบบความเป็นเงื่อนไขซึ่งกันและกันให้ชัดเจนยิ่งขึ้น โอ๊คช็อตต์อุปมาการสร้างคำอธิบายในทางประวัติศาสตร์กับการก่อกำแพงหิน (dry wall) เช่นเดียวกับช่างในสมัยโบราณที่ประกอบสร้างกำแพงหินด้วยการนำหินที่มีขนาดและรูปร่างแตกต่างกันมาจัดวางให้กลายเป็นกำแพงที่หินแต่ละก้อนสอดรับกันอย่างลงตัว นักประวัติศาสตร์ก็อาศัยหลักฐานต่างๆ ที่หลงเหลืออยู่ในปัจจุบันมาประกอบสร้างอดีตที่มีความสอดรับกันระหว่างหลักฐานที่มีอยู่ (Oakeshott, 1999, p. 102) การอุปมาในลักษณะนี้ ยังทำให้ผู้อ่านเห็นภาพได้อย่างชัดเจนว่าการเชื่อมโยงเหตุการณ์สำคัญทางประวัติศาสตร์ให้สัมพันธ์กัน ไม่ได้เป็นไปในลักษณะที่เหตุการณ์ที่เกิดขึ้นก่อนกับเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นภายหลังส่งผลสืบเนื่องกันเหมือนกับการอธิบายความเปลี่ยนแปลงของปรากฏการณ์ในโลกกายภาพ แต่เป็นการส่งผลในความหมายของการเป็นเงื่อนไขแวดล้อม (circumstantial relationship) ต่อกันมากกว่า ดังที่โอ๊คช็อตต์ได้พยายามอภิปรายในประเด็นนี้ว่า

ความสัมพันธ์ในลักษณะของการเป็นเงื่อนไขซึ่งกันและกันระหว่างเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นก่อนกับเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นภายหลังซึ่งเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นภายหลังถูกอธิบายว่าเป็น ผลมาจากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นก่อนนั้น ไม่ได้เป็นความสัมพันธ์ในแบบ เหตุ และ ผล อย่างเฉพาะเจาะจง เนื่องจากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นก่อน ไม่ได้กลายเป็นส่วนหนึ่งของเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นภายหลัง แต่เหตุการณ์ที่เกิดขึ้นก่อนยังสามารถสัมพันธ์กับเหตุการณ์อื่นๆ ที่เกิดขึ้นภายหลังได้อีกหลายต่อหลายเหตุการณ์ ในความเห็นของข้าพเจ้า เมื่อนักประวัติศาสตร์ใช้คำว่า “สาเหตุ” ในการอธิบายเหตุการณ์ทางประวัติศาสตร์ พวกเขาใช้คำนี้ในความหมายของการเป็นเงื่อนไขซึ่งกันและกัน หรือในความหมายของการที่เหตุการณ์ที่เกิดขึ้นก่อนเป็นเงื่อนไขแวดล้อมที่นำไปสู่เหตุการณ์ที่เกิดขึ้นภายหลังเท่านั้น

(Oakeshott, 1999, p. 103)

¹⁰ มโนทัศน์ colligation ของ Walsh หรือ Narrative sentence ของ Danto มีลักษณะร่วมกันในแง่ที่มองว่าการอธิบายทางประวัติศาสตร์คือการอธิบายเหตุการณ์ที่ผู้ศึกษาจัดจบของสิ่งที่ตนศึกษาอยู่ก่อนแล้ว การอธิบายทางประวัติศาสตร์ในทัศนะของทั้งสองจึงมีลักษณะของการย้อนกลับไปทำความเข้าใจอดีตจากจุดยืนของปัจจุบัน ซึ่งไม่สอดคล้องกับแนวคิด historical past ของโอ๊คช็อตต์

หลังจากที่ได้อภิปรายถึงความหมายของมโนทัศน์ต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาประวัติศาสตร์ในทัศนะของไอค์ช็อดต์ ไม่ว่าจะเป็น แหล่งข้อมูล สถานการณ์ทางประวัติศาสตร์ เหตุการณ์สำคัญทางประวัติศาสตร์ และ การอธิบายทางประวัติศาสตร์ ภาพของสิ่งที่เรียกว่า “ประวัติศาสตร์” ในแนวคิดของไอค์ช็อดต์ก็เริ่มปรากฏให้เห็นอย่างแจ่มชัดขึ้นมากยิ่งขึ้น สำหรับ ไอค์ช็อดต์ เป้าหมายของการศึกษาประวัติศาสตร์คือการทำความเข้าใจอดีต แต่อดีตของนักประวัติศาสตร์ไม่ได้ดำรงอยู่และไม่เคยดำรงอยู่นอกเหนือประสบการณ์ของนักประวัติศาสตร์ อดีตของนักประวัติศาสตร์คือสิ่งที่ถูกประกอบสร้างขึ้นจากหลักฐานที่หลงเหลือ จากประจักษ์พยานของการกระทำที่เคยเกิดขึ้นในอดีต ขณะที่การศึกษาประวัติศาสตร์คือการอธิบายให้เห็นความเชื่อมโยงของเหตุการณ์ต่าง ๆ เพื่อตอบคำถามที่นักประวัติศาสตร์มีต่ออดีต เป้าหมายของการศึกษาประวัติศาสตร์คือการ “สร้าง” และ “ทำความเข้าใจ” ต่อลักษณะ (character) ของเหตุการณ์สำคัญทางประวัติศาสตร์ คำถามที่นักประวัติศาสตร์ต้องใส่ใจก็คือความสัมพันธ์ระหว่างเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นก่อนกับเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นภายหลังมีลักษณะอย่างไร เหตุการณ์ที่เกิดขึ้นก่อนก่อให้เกิดความเปลี่ยนแปลงต่อลักษณะของเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นภายหลังอย่างไร โดยตระหนักว่า ความสัมพันธ์ที่ว่านี้ไม่ใช่แค่เรื่องของเจตจำนงหรือความคิดของบุคคลในประวัติศาสตร์ ไม่ใช่ความสัมพันธ์ในแบบสหสัมพันธ์หรือความสัมพันธ์ในเชิงเหตุและผล (causal relationship) หากแต่เป็นความสัมพันธ์ในแบบที่เป็นเงื่อนไขต่อกัน ในความหมายว่า เหตุการณ์ที่เกิดขึ้นก่อนเป็นเงื่อนไขที่ทำให้เกิดความเปลี่ยนแปลงไปสู่เหตุการณ์ที่เกิดขึ้นในภายหลัง

ในทัศนะของไอค์ช็อดต์ เหตุการณ์ทางประวัติศาสตร์ ไม่ได้อยู่ภายใต้กฎเกณฑ์หรือรูปแบบที่แน่นอนหากแต่เป็นการประกอบเข้าด้วยกันของปัจจัยต่าง ๆ ที่ก่อให้เกิดความเปลี่ยนแปลงในอัตลักษณ์ของเหตุการณ์ทางประวัติศาสตร์ที่เกิดขึ้นต่อมา การค้นคว้าทางประวัติศาสตร์ไม่ใช่การทำแบบฝึกหัดทางคณิตศาสตร์ที่นักประวัติศาสตร์มีหน้าที่หยาบยกเอาสูตรหรือสมการที่เหมาะสมมาใช้ในการแก้ปัญหา ไม่ใช่การสกดบทเรียนอันมีคุณค่าเป็นอภิลักขิต แต่คือการพัฒนาความสามารถในการอนุมานจากหลักฐานเพื่อนำไปสู่ความเข้าใจและจินตภาพเกี่ยวกับลักษณะของเหตุการณ์ในอดีต การศึกษาประวัติศาสตร์เริ่มต้นจากสิ่งที่หลงเหลือจากอดีต จากการ “อ่าน” หลักฐานต่าง ๆ ที่อยู่แวดล้อม จากการแสวงหาหลักฐานจากอดีตที่มีอยู่จริงเพื่อประกอบสร้างสถานการณ์ทางประวัติศาสตร์ที่อาจไม่เคยดำรงอยู่ในความรับรู้ของผู้คนในอดีต เพื่อที่จะเข้าใจเหตุการณ์ที่แม้ในชั้นต้นเราจะสามารถระบุลักษณะของมันได้เพียงคร่าว ๆ แต่ก็หวังจะเข้าใจลักษณะของมันได้อย่างแจ่มชัดมากขึ้น

ถึงที่สุด แม้ข้อสรุปของการศึกษาทางประวัติศาสตร์จะไม่สามารถยืนยันได้ด้วยการเทียบเคียงกับความจริงอื่นใดที่อยู่นอกเหนือประสบการณ์ของนักประวัติศาสตร์ แต่นั่นก็ไม่ได้หมายความว่านักประวัติศาสตร์จะไม่มีหลักเกณฑ์ที่จะใช้ในการประเมินคุณค่าขององค์ความรู้

ที่พวกเขาแสวงหา การเปรียบเทียบถึงการสร้างกำแพงหินคืออุปมาอุปไมยที่สะท้อนให้เห็นถึงการทำงานของนักประวัติศาสตร์ในทัศนะของไอค์ช็อตต์ได้ดีที่สุด หากว่ากำแพงหินที่ดีคือกำแพงหินที่นายช่างผู้ประกอบสร้างสามารถนำหินที่มีรูปร่างและขนาดต่าง ๆ มาจัดเรียงเป็นกำแพงที่แข็งแรง มั่นคงและปราศจากช่องว่าง งานประวัติศาสตร์ที่ดีก็คือข้อความเกี่ยวกับลักษณะและความสัมพันธ์ระหว่างเหตุการณ์สำคัญทางประวัติศาสตร์ที่ประกอบสร้างขึ้นจากหลักฐานจำนวนมาก จนกลายเป็นข้อความที่น่าเสนอภาพของอดีตได้อย่างแจ่มชัด ปราศจากซึ่งความขัดแย้ง และหนักแน่น ดังที่ไอค์ช็อตต์กล่าวว่า

สิ่งที่ทำให้งานเขียนทางประวัติศาสตร์แต่ละเรื่องมีความแตกต่างกันคือความฉลาดเฉลียวที่แสดงออกผ่านการใคร่ครวญหลักฐานแวดล้อม คือคุณภาพของจินตนาการที่นักประวัติศาสตร์แต่ละคนแสดงออกผ่านกระบวนการประกอบสร้างเหตุการณ์สำคัญทางประวัติศาสตร์ แม้ว่านักประวัติศาสตร์แต่ละคนอาจมีวิธีการเฉพาะตัวแตกต่างกันไป แต่การศึกษาประวัติศาสตร์ที่แท้จริงล้วนแต่ประกอบไปด้วยกระบวนการเหล่านี้ กล่าวอีกนัยหนึ่ง กระบวนการเหล่านี้เองคือสิ่งที่เป็สาระสำคัญของการแสวงหาความรู้ทางประวัติศาสตร์

(Oakeshott, 1999, p. 104)

3. บทส่งท้าย

สำหรับนักประวัติศาสตร์ในศตวรรษที่ 21 การย้อนกลับมาอ่านงานเขียนทางประวัติศาสตร์ของไอค์ช็อตต์อาจก่อให้เกิดความรู้สึกละเอียดอ่อนอย่างผสมปนเปกันไปในด้านหนึ่งงานเขียนทางประวัติศาสตร์ของไอค์ช็อตต์กระตุ้นให้ผู้อ่านหันมาใคร่ครวญกับคำถามในเชิงญาณวิทยาของประวัติศาสตร์ได้อย่างลึกซึ้งยิ่งขึ้นกว่าเดิม การอธิบายถึงธรรมชาติของวิชาประวัติศาสตร์ในแบบของไอค์ช็อตต์ไม่ได้เริ่มจากการกำหนดนิยามของการศึกษาประวัติศาสตร์ แต่เริ่มจากการอภิปรายถึงพื้นฐานในเชิงญาณวิทยาเพื่อกำหนดขอบเขตความเป็นไปได้ของการแสวงหาความรู้ในแบบประวัติศาสตร์ หากเรามองความพยายามของไอค์ช็อตต์ผ่านกรอบความคิดว่าด้วยการวิพากษ์ (critique) ในความหมายของ Immanuel Kant สิ่งที่ไอค์ช็อตต์พยายามทำกับประวัติศาสตร์ ก็คือการ “วิพากษ์” ขอบเขตความเป็นไปได้ของการใช้เหตุผลในการทำความเข้าใจประวัติศาสตร์

(critique of historical reason) ซึ่งเป็นรากฐานอันสำคัญยิ่งต่อการยืนยันถึงสถานะขององค์ความรู้ในสาขาวิชาดังกล่าว

นอกจากการสำรวจพรมแดนขององค์ความรู้ทางประวัติศาสตร์ โอ๊คซอตต์ยังอธิบายให้ผู้อ่านเห็นเครื่องมือทางความคิดที่จะนำมาใช้ในการศึกษาประวัติศาสตร์ เขาอธิบายให้เห็นว่านักประวัติศาสตร์มองโลกอย่างไร พยายามค้นหาอะไร และอะไรคือกิจกรรมของนักประวัติศาสตร์ การอธิบายถึงมโนทัศน์พื้นฐานเหล่านี้ไม่เพียงชี้ให้เห็นว่านักประวัติศาสตร์ทำงานอย่างไร แต่ยังชี้ให้เห็นได้ด้วยว่าอะไรคือหลักเกณฑ์ที่จะสามารถประเมินคุณค่าของงานศึกษาทางประวัติศาสตร์ที่จะช่วยให้ผู้ศึกษาสามารถแยกแยะงานประวัติศาสตร์ที่ดีออกจากงานประวัติศาสตร์ที่มีจุดบกพร่อง

อย่างไรก็ตาม แม้การใคร่ครวญเกี่ยวกับ ธรรมชาติ ขอบเขต และวิธีวิทยาในการแสวงหาความรู้ทางประวัติศาสตร์จะช่วยให้โอ๊คซอตต์ประสบความสำเร็จในการแบ่งแยกการศึกษาประวัติศาสตร์ออกจากการศึกษาความรู้ในแบบอื่น ๆ และทำให้นักประวัติศาสตร์สามารถกำหนดขอบเขตที่เป็นเอกเทศขององค์ความรู้ในสาขาวิชาของตน ซึ่งเป็นเป้าหมายที่นักประวัติศาสตร์พยายามจะบรรลุถึงมาตั้งแต่ศตวรรษที่ 19 แต่ความสำเร็จนี้ก็มีต้นทุนบางอย่าง ในทัศนะของนักประวัติศาสตร์ในศตวรรษที่ 21 ความพยายามของโอ๊คซอตต์ที่จะแยกการศึกษาอดีตแบบประวัติศาสตร์ (historical past) ออกจากการศึกษาอดีตด้วยทัศนคติแบบอื่น ไม่ว่าจะเป็นทัศนคติเชิงปฏิบัติ (practical past) ทัศนคติแบบวิทยาศาสตร์ (scientific past) หรือทัศนคติแบบดื่มด่ำ (contemplative past) ถูกมองว่าเป็นความคิดที่คับแคบ สำหรับนักประวัติศาสตร์รุ่นใหม่ การศึกษาอดีตด้วยทัศนคติอื่น ๆ ที่โอ๊คซอตต์พยายามแยกออกจากการศึกษาอดีตแบบนักประวัติศาสตร์ถือสาระสำคัญของการศึกษาประวัติศาสตร์ในยุคปัจจุบัน สำหรับนักประวัติศาสตร์ในศตวรรษที่ 21 จำนวนมาก การศึกษาประวัติศาสตร์จะมีประโยชน์อะไร หากไม่ได้เป็นไปเพื่อแสวงหาบทเรียนจากความผิดพลาดในอดีต (White, 2014) การพยายามแบ่งแยกการศึกษาอดีตแบบนักประวัติศาสตร์ออกจากการศึกษาอดีตด้วยทัศนคติแบบอื่น ๆ จึงไม่เพียงแต่จะไม่ใช้การปกป้องตัวตนของนักประวัติศาสตร์ แต่ยังเป็นการลดทอนคุณค่าของนักประวัติศาสตร์ให้อยู่ในสภาพของนักวิชาการบนหอคอยงาช้างที่ไม่มีความเกี่ยวข้องใดๆ กับปัญหาที่สังคมกำลังเผชิญอยู่ และทำให้ประวัติศาสตร์กลายเป็นศาสตร์ที่ไม่มีประโยชน์กับโลกแม้แต่บัดนี้

ในด้านหนึ่ง มุมมองของนักประวัติศาสตร์ในยุคใหม่ที่มีต่อแนวคิดทางประวัติศาสตร์ของโอ๊คซอตต์ในลักษณะเช่นนี้อาจไม่ใช่เรื่องผิดหากเราพิจารณาจากสถานะของการศึกษาประวัติศาสตร์ในยุคปัจจุบัน อย่างไรก็ตาม เช่นเดียวกันกับการศึกษาประวัติศาสตร์โดยทั่วไป การที่เราจะทำความเข้าใจกับเหตุการณ์สำคัญทางประวัติศาสตร์ที่เรียกกันว่า “แนวคิดทางประวัติศาสตร์ของโอ๊คซอตต์” เราจะต้องไม่เริ่มต้นด้วยการมองผ่านจุดยืนของปัจจุบัน แต่ต้อง

เริ่มจากการมองหาความสัมพันธ์ระหว่างแนวคิดทางประวัติศาสตร์ของเขากับเหตุการณ์สำคัญทางประวัติศาสตร์ที่เกิดขึ้นก่อนหน้า (antecedence)

ในช่วงทศวรรษ 1930 ซึ่งไฮคช็อตต์เพิ่งเริ่มต้นชีวิตทางวิชาการของเขา สถานการณ์ทางการเมืองระหว่างประเทศกำลังตกอยู่ในภาวะที่ E. H. Carr เรียกว่า วิกฤตการณ์ 20 ปี หรือ ยุคที่สงครามโลกครั้งที่ 1 สิ้นสุดลง แต่บรรยากาศของยุโรปกำลังคุกรุ่นรอวันที่จะปะทุกลายเป็น สงครามโลกครั้งที่ 2 (Carr, 1964) ในช่วงเวลาดังกล่าว ปัญหาที่ไฮคช็อตต์มองว่าเป็นวิกฤต ทางภูมิปัญญาที่สำคัญ ไม่ใช่การที่นักประวัติศาสตร์ขังตัวเองอยู่บนหอคอยงาช้าง แต่คือการที่ นักประวัติศาสตร์จำนวนมากหันไปศึกษาอดีตด้วยทัศนคติเชิงปฏิบัติ ในช่วงที่กระแสชาตินิยม กำลังเติบโตขึ้นในยุโรป องค์ความรู้ทางประวัติศาสตร์กลายเป็นเครื่องมือสำคัญที่รัฐและกลุ่ม การเมืองต่างๆ หยิบฉวยไปใช้ในการปลุกระดมมวลชนอย่างกว้างขวาง การเติบโตของพรรคนาซี ในเยอรมัน การเติบโตของแนวคิดฟาสซิสต์ในอิตาลี ความขัดแย้งระหว่างประเทศมหาอำนาจ ในการอ้างความชอบธรรมเหนือดินแดนต่าง ๆ รวมถึงความขัดแย้งระหว่างเจ้าอาณานิคมกับ ขบวนการชาตินิยมในหลายประเทศคือภาพสะท้อนของการศึกษาประวัติศาสตร์ผ่านทัศนคติ เชิงปฏิบัติที่มีเป้าหมายในการศึกษาอดีตเพื่อรับใช้ปัจจุบัน สำหรับไฮคช็อตต์ ศตวรรษที่ 20 คือ ยุคสมัยที่การศึกษาประวัติศาสตร์ถูกรอบงำด้วยทัศนคติเชิงปฏิบัติจนทำให้การเมืองระหว่าง ประเทศที่ควรจะซับซ้อนไปด้วยวิธีคิดแบบปฏิบัตินิยมถูกรอบงำด้วยมายาคติ (myth) เกี่ยวกับอดีตที่ประกอบสร้างขึ้นโดยนักประวัติศาสตร์ ในสายตาของนักปรัชญาอย่างไฮคช็อตต์ สภาวะอันเลวร้ายที่เกิดขึ้นคือผลลัพธ์ที่ชัดเจนที่สุดของความผิดพลาดอันเนื่องมาจากความ สับสนในรูปแบบการรับรู้ประสบการณ์ (*ignoratio elenchi* หรือ a confusion of genres) ซึ่ง เกิดขึ้นจากการนำรูปแบบการรับรู้แบบหนึ่งไปใช้ในการทำความเข้าใจโลกในอีกอาณาบริเวณ หนึ่ง อันเป็นสิ่งที่ไฮคช็อตต์ยืนยันมาตลอดว่าเป็นอันตรายอย่างยิ่ง (Oakeshott, 1933, p. 58)

ในบริบทที่การศึกษาอดีตด้วยทัศนคติเชิงปฏิบัติ (practical past) กำลังแผ่อิทธิพล และสร้างความปั่นป่วนไปทั่วโลก ไฮคช็อตต์เห็นว่าเป็นหน้าที่ของนักประวัติศาสตร์ที่จะต้อง จำกัดบทบาทของตนให้อยู่ในอาณาบริเวณของการศึกษาอดีตอย่างเป็นประวัติศาสตร์เท่านั้น เช่นเดียวกับการศึกษามนุษยศาสตร์ในสาขาอื่น ๆ ไฮคช็อตต์เชื่อว่าเป้าหมายของการศึกษา ประวัติศาสตร์คือการทำความเข้าใจมนุษย์ในแง่มุมต่าง ๆ เพื่อช่วยให้มนุษย์สามารถดำรงอยู่ ร่วมกันอย่างสงบสุขท่ามกลางความแตกต่างหลากหลาย แม้ในสายตาของนักประวัติศาสตร์ หลายคน การพยายามทำให้การศึกษาประวัติศาสตร์ปลอดจากทัศนคติเชิงปฏิบัติอาจดูเหมือน เป็นการบั่นทอนประวัติศาสตร์ให้กลายเป็นศาสตร์ที่ “ไร้ประโยชน์” แต่สำหรับไฮคช็อตต์ การกระทำดังกล่าวอาจเป็นหนทางเดียวที่จะปกป้องไม่ให้ประวัติศาสตร์กลายเป็นเครื่องมือใน การก่อกวนระดมมนุษยชาติ สำหรับนักปรัชญาที่มีชีวิตอยู่ในยุคสมัยที่ผู้คนหยิบยกประวัติศาสตร์ มาใช้เป็นเครื่องมือในการประหัตประหารกันเองอย่างโหดเหี้ยม ความพยายามที่จะชำระการศึกษา

ประวัติศาสตร์ให้ปลอดจากทัศนคติเชิงปฏิบัติและทำให้ประวัติศาสตร์กลายเป็นศาสตร์ที่ “ไร้ประโยชน์” อาจเป็นวิธีการเดียวที่จะช่วยรักษาคุณค่าของการศึกษาประวัติศาสตร์ไว้ก็เป็นได้

References

- Bevir, M. (1994). Objectivity in History. *History and Theory*, 33(3), 328-344.
- Boucher, D. (1984). The Creation of the Past: British Idealism and Michael Oakeshott's Philosophy of History. *History and Theory*, 23(2), 193-21.
- Boucher, D., & Vincent, A. (2012). *British Idealism: A Guide for the Perplexed*. Continuum.
- Boucher, D. (1993). Human Conduct, History, and Social Science in the Works of R. G. Collingwood and Michael Oakeshott. *New Literary History*, 24(3), 697-717.
- Cantor, N. F., & Schneider, R. I. (1967). *How to Study History*. Harlan Davidson.
- Carr, E. H. (1964). *Twenty Years Crisis*. Harper Perennial.
- Collini, S. (2006). *Absent Minds: Intellectuals in Britain*. Oxford University Press.
- Collingwood, R. G. (1934). Oakeshott and the Modes of Experience. *The Cambridge Review*, 55, 249-250.
- Collingwood, R. G. (1946). *The Idea of History* (Reprinted 2005). Oxford University Press.
- Danto, A. C. (1995). The Decline and Fall of the Analytical Philosophy of History. In F. Ankersmit & H. Kellner (Eds.), *A New Philosophy of History*. (pp. 70-88). The University of Chicago Press.
- Danto, A. C. (2007). *Narration and Knowledge*. Columbia University Press.
- Davies, S. (2003). *Empiricism and History (Theory and History)*. Palgrave Macmillan.
- Franco, P. F. (2004). *Michael Oakeshott: An Introduction*. Yale University Press.
- Franco, P. (1990). *The Political Philosophy of Michael Oakeshott*. Yale University Press.
- Haskell, T. L. (2000). *Objectivity is not Neutrality: Explanatory Schemes in History*. The John Hopkins University Press.
- Hempel, C. G. (1942). The Function of General Laws in History. *The Journal of Philosophy*, 39, 35-48.
- Megill, A. M. (2007). *Historical knowledge, Historical Error: A Contemporary Guide to Practice*. University of Chicago Press.
- Nardin, T. (2001). *The Philosophy of Michael Oakeshott*. The Pennsylvania State University Press.
- O'Sullivan, L. (2003). *Oakeshott on History*. Imprint Academic.
- Oakeshott, M. (1933). *Experience and its Modes*. Cambridge Philosophy Classic.
- Oakeshott, M. (1958). The activity of being an historian. In M. Oakeshott (Ed.), *Rationalism in politics and other essays* (pp. 151-183). Liberty Fund.

- Oakeshott, M. (1999). Three Essays on History in *On History and Other Essays*. Liberty Fund.
- Roth, P. (2016). Analytic Philosophy of History: Origins, Eclipse, and Revival. *Graduate Faculty Philosophy Journal*, 37(2), 1-24.
- Van, R. T. (1995). Turning Linguistic: History and Theory and *History and Theory*, 1960-1975. In F. Ankersmit & H. Kellner (Eds.), *A New Philosophy of History* (pp. 40-69). The University of Chicago Press.
- Van, R. T. (1998). The Reception of Hayden White. *History and Theory*, 37(2), 143-161.
- Walsh, W. H. (1967). *An Introduction to Philosophy of History* (Reprinted 1979). Hutchinson.
- White, H. (2014). *The Practical Past*. Northwestern University Press.
- Wrenn, C. (2015). *Truth*. Polity Press.